

**T.C.
HALIÇ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FOTOĞRAF VE VİDEO ANASANAT DALI
FOTOĞRAF VE VİDEO PROGRAMI BÖLÜMÜ**

**FOTOGRAMIN TARİHÇESİ VE
GÜNCEL YAKLAŞIMLAR**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Hazırlayan
Ali ALGÜL**

**DANIŞMAN
Prof. Yusuf Murat ŞEN**

İSTANBUL-2014

**T.C.
HALIÇ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FOTOĞRAF VE VİDEO ANASANAT DALI
FOTOĞRAF VE VİDEO PROGRAMI BÖLÜMÜ**

**FOTOGRAMIN TARİHÇESİ VE
GÜNCEL YAKLAŞIMLAR**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Hazırlayan
Ali ALGÜL**

**DANIŞMAN
Prof. Yusuf Murat ŞEN**

İSTANBUL-2014

T.C.
HALIÇ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Fotoğraf ve Video Anabilim/Anasanat Dalı Fotoğraf ve Video Programı Tezli Yüksek Lisans
öğrencisi ..... ALI ALGÜL ..... tarafından hazırlanan
"FOTOGRAFİNİN TARİHÇESİ VE GÜNCEL YAKLAŞIMLARI"
....."

adlı bu çalışma jürimizce Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Sınav Tarihi : 16.10/2014

(Jüri Üyesinin Ünvanı, Adı, Soyadı ve Kurumu) :

İmzası :

Jüri Üyesi: Prof. Yusuf Murat ŞEN

Danışman: MGSÜ Üniv. FOTOGRAF/ ABD Öğr. Üyesi

Jüri Üyesi: Doç. GENEL ERGİL

MGSÜ Üniv. FOTOGRAF/ ABD Öğr. Üyesi

Jüri Üyesi: Öğr. Gör. Sedat Beykaraçın

H.A.L.Ü. Üniv. Fotoğraf/ ABD Öğr. Üyesi

Jüri Üyesi: .....

.....Üniv. .... ASD/ ABD Öğr. Üyesi (Yedek)

Jüri Üyesi: .....

.....Üniv. .... ASD/ ABD Öğr. Üyesi (Yedek)

.....

.....

.....

ÖNSÖZ

Floris Neusüssve Adam Fuss gibi çağdaş fotoğraf sanatçıların, günümüz fotoğraf sanatı içinde diğer sanatçılardan farklı ve çok önemli çalışmalar yaptıkları bir gerçektir. Yine bu sanatçıların dünyanın çeşitli merkezlerindeki önemli müzelerinde birçok eserlerinin olduğunu da biliyoruz. Bu sanatçıların üretim alanı olan fotogram, fotoğraf genel çerçevesi içerisinde yer almasına karşın hep görmezden gelinen bir alan olmuştur. Bu doğrultuda çağdaş fotoğraf sanatı içinde farklı birer olgu oluşturan bu sanatçıları inceleyip, literatüre kazandırmak gerekliliği doğmuş ve bu çalışmada da bu amaçlanmıştır. Bu çalışmanın sanat eğitimi alanına önemli katkılar sağlayacağı ve konuya yönelik yapılacak yeni araştırmalara öncülük edeceği gerçeği yadsınamaz. Araştırmanın amacına ulaşması olgusu çerçevesinde hata ve eksikliklerin hoşgörüsü ile karşılanmasını diliyorum.

Araştırma süreci boyunca bilgi ve deneyimleriyle bana her türlü desteği sağlayan; hiçbir zaman katkılarını esirgemeyen, yakın ilgi ve yardımları ile doğrulara yönlendiren değerli danışmanım Sayın Prof. Yusuf Murat ŞEN'e teşekkürlerimi sunarım.

Araştırmanın her safhasında yanımda olan ve hiçbir zaman yardım ve desteğini esirgemeyen arkadaşlarıma, değerli abim Mehmet Ali KAYGUSUZ'a teşekkürü bir borç bilirim.

İSTANBUL-2014

Ali ALGÜL

İÇİNDEKİLER

	Sayfa No.
ŞEKİLLER LİSTESİ	III
ÖZET	VI
ABSTRACT	VIII
1. GİRİŞ.....	1
2. FOTOĞRAFIN BULUNUŞU VE İLK YILLAR	2
2.1. Camera Obscura ve Fotoğraf Makinesinin Gelişimi	2
2.2. Fotoğraf Kimyasının Gelişimi	3
3. FOTOGRAMIN TARİHÇESİ VE İLK FOTOGRAM SANATÇILARI.....	8
3.1. Thomas Wedgewood ve İlk Fotogram	8
3.2. William Henry Fox Talbot.....	8
3.3. Anna Atkins	13
3.4. 1900 Sonrası Fotogramları.....	17
3.5. Man Ray.....	20
3.6. Laszlo Moholy-Nagy	24
4. GÖLGE VE IŞIĞA FELSEFİ AÇIDAN KISA BİR BAKIŞ	27
5. FOTOGRAMA GÜNCEL YAKLAŞIMLAR	28
5.1. FlorisNeusüss	29
5.2. Adam Fuss	31

5.3. Pierre Cordier	35
5.4. Susan Derges.....	39
5.5. Garry Fabian Miller.....	42
5.6. Walead Beshty	44
5.7. Wolfgang Tillmans.....	45
5.8. Robert Rauschenberg.....	47
5.9. Markus Amm	49
5.10. Abelardo Morell.....	51
5.11. Adam Broomberg & Oliver Chanarin	56
5.12. Christian Marclay	57
5.13. Christopher Bucklow.....	59
5.14. Allan Gill	61
6. FOTOGRAM YAPIM TEKNİĞİ	64
SONUÇ	67
KAYNAKÇA	69
ÖZGEÇMİŞ.....	71

ŞEKİLLER LİSTESİ

	Sayfa No.
Şekil 2.1. Camera Obscura.....	2
Şekil 2.2. 19. Yüzyıl başlarında, küçültülmüş “camera obscura” ile bir ressamın resim çalışması. Önde bulunan mercekten giren görüntü, kutu içine 45 derece açıyla yerleştirilmiş aynadan, kutunun üzerindeki buzlu cama yansıyor	3
Şekil 2.3. Thomas Wedgwood’un yaptığı deneylerden bir görüntü	4
Şekil 2.4. Neipce’in “Camera Obscura” ile 8 saat pozlayarak elde ettiği ilk görüntü, 1826	5
Şekil 2.5. Daguerre’nin çektiği insan olan ilk fotoğraf, 1839	7
Şekil 3.1. Talbot’un çalışmalarından bir görüntü	9
Şekil 3.2. Talbot’un çalışmalarından bir görüntü	10
Şekil 3.3. Talbot’un çalışmalarından bir görüntü	11
Şekil 3.4. Talbot’un çalışmalarından bir görüntü	12
Şekil 3.5. Anna Atkins “Cyanotype Fotogram”	13
Şekil 3.6. Anna Atkins “Cyanotype Fotogram”	14
Şekil 3.7. Anna Atkins “Cyanotype Fotogram”	15
Şekil 3.8. Anna Atkins “Cyanotype Fotogram”	16
Şekil 3.9. Anna Atkins “Cyanotype Fotogram”	17
Şekil 3.10. Christian Schad“Schadograph 1918”	18
Şekil 3.11. Christian Schad “Schadographie 1918”.....	19
Şekil 3.12. Christian Schad “Schadograph 1918”	19
Şekil 3.13. Christian Schad“Schadographie 1918”	20
Şekil 3.14. Man Ray “Rayograph”	21
Şekil 3.15. Man Ray “Rayograph”	22
Şekil 3.16. Man Ray “Rayograph Kiki İçme”	23
Şekil 3.17. Laszlo Moholy-Nagy, Eiffel Kulesi ile Fotogram 1925-1929.....	24
Şekil 3.18. Laszlo Moholy-Nagy “Fotogram”	26

Şekil 5.1.	Floris Neusüss, Fotogram	29
Şekil 5.2.	Floris Neusüss, Fotogram	30
Şekil 5.3.	Adam Fuss, Fotogram.....	31
Şekil 5.4.	Adam Fuss, Fotogram.....	32
Şekil 5.4.	Adam Fuss, Fotogram.....	33
Şekil 5.5.	Adam Fuss, Fotogram.....	34
Şekil 5.6.	Pierre Cordier, Fotogram	35
Şekil 5.7.	Pierre Cordier, Fotogram	36
Şekil 5.8.	Pierre Cordier, Fotogram	37
Şekil 5.9.	Pierre Cordier, Fotogram	38
Şekil 5.10.	Susan Derges, Fotogram	39
Şekil 5.11.	Susan Derges, Fotogram	40
Şekil 5.12.	Susan Derges, Fotogram	42
Şekil 5.13.	Garry Fabian Miller, Fotogram	42
Şekil 5.14.	Garry Fabian Miller, Fotogram	43
Şekil 5.1.	Walead Beshty, Fotogram (2008)	44
Şekil 5.16.	Walead Beshty, Fotogram (2008)	45
Şekil 5.17.	Wolfgang Tillmans, Luminogram	45
Şekil 5.18.	Wolfgang Tillmans, Luminogram	46
Şekil 5.19.	Robert Rauschenberg bu yapıttaki dört görseli de büyük boy polaroid fotoğraf makinesi ile elde etti 20x24 büyük format polaroid	47
Şekil 5.20.	Robert Rauschenberg'in bir çalışması	48
Şekil 5.21.	Markus Amm1999 elyaf bazlı kâğıt üzerinde Fotogram 24 x 18 cm	49
Şekil 5.22.	Markus Amm1999 elyaf bazlı kâğıt üzerinde Fotogram24 x 18 cm	50
Şekil 5.23.	Armut Natürmort: Fotogram (2006)	51
Şekil 5.24.	Abelardo MorellŞarap Cam Natürmort: Fotogram 20x24 üzerine "filmi, kontak baskı (2006).....	52
Şekil 5.25.	Abelardo Morell, Fotogram	53
Şekil 5.26.	Abelardo Morell (Şarap Cam: Fotoğra 8" x 10" 2006)	54
Şekil 5.27.	Abelardo Morell (Sıçrayan Su: Fotogram 8" x 10" 2006).....	55

Şekil 5.28. Adam Broomberg & Oliver Chanarin,The Day Nobody Died 176,2 x 600 cm.....	56
Şekil 5.29. Christian Marclay “Cyanotype” Hepsi Bir Arada Serisi	57
Şekil 5.30. Christian Marclay “Cyanotype ” Momento Serisi	58
Şekil 5.32. Christopher bucklow, Fotogram.....	60
Şekil 5.33. Christopher bucklow, Fotogram.....	61
Şekil 5.34. Allan Gill, Fotogram.....	62
Şekil 5.35. Allan Gill, Fotogram.....	62
Şekil 6.1. Fotogram Yapım Aşaması	64
Şekil 6.2. Fotogram Yapım Aşaması	65
Şekil 6.3. Fotogram, Sanatçısı Belli Değil	66

GENEL BİLGİLER

Adı ve Soyadı	: Ali ALGÜL
Anabilim Dalı	: Fotoğraf ve Video
Programı	: Fotoğraf ve Video
Tez Danışmanı	: Prof. Yusuf Murat ŞEN
Tez Türü ve Tarihi	: Yüksek Lisans – 2013

ÖZET

Fotoğraf makinesi; kullanmadan saydam, yarı saydam ve katı nesnelere sadece ışığı kullanarak fotoğraf kâğıdı üstünde anlamlı görüntüler yaratma işine fotogram denir.

Fotogramın tarihçesi fütürist akımın içerisinde şekillenmiştir. Kübizmin ardından sanatçılar artık "görsel deneyler" yaparak soyut fotoğraflar elde etmenin yollarını aramaya başlamışlar. Paul Klee, Wassily Kandisky, Laszlo Moholy-Nagy, Man Ray soyut çalışmalara mührünü vurmuştur. Soyut görüntüler elde etmek için fotogram, sertleştirme, siyah beyaz ve renkli tonlara ayırma, solarizasyon, optik bozulma yöntemleri kullanılmıştır.

Fotoğrafın teknik gelişimi içerisinde en önemli bulgu, gümüş nitratin, güneş ışığından etkilenerek kararmasıdır. 1725 yılında Alman kimyacı Johann Heinrich Schulze tarafından bulunan olay, gümüşün ışık etkisiyle indirgenmesidir. Bu bulgudan yola çıkarak Thomas Wedgwood, Humphry Davy ile birlikte ışığa karşı (gümüş ile) duyarlaştırılmış kâğıt üzerine yaprak, böcek kanadı koyarak güneş ışığı altında saatlerce pozlandırmışlardı. Ancak o tarihlerde sabitleştirici (hypo) henüz Sülfite keşfedilmediği için elde edilen görüntüler kalıcı olmamıştır. 1835 yılında Fox Talbot "Photogenic Drawing" (fotoğrafik desenler) adıyla dantel ve botanik örneklerini ışığa karşı duyarlaştırdığı kâğıdın üzerine koyarak görüntüler almıştır. Talbot da ilk çalışmalarında sabitleştirici kullanmamış fakat daha sonra Sir John Herschel'in önerisiyle hyposülfite (sodyum sülfite) kullanarak görüntüyü kâğıda kalıcı olarak aktarmıştır. Bu anlatılanlar, hem fotoğrafın ilk teknik gelişimleri hem de ilk

fotogram çalışmalarıdır. Fotogram, gümüş nitratin ışığa karşı duyarlılığını bulan "Schulze"i anmak amacıyla "Schulzegrafi" olarak da adlandırılır. Gelişim sürecinde kullanılan bu yöntem daha sonraları sanatsal ifade aracı olarak da kullanılmıştır. 1918 yılında Zurich'de Christian Schad "schadographs" yapmak için kitap ve gazete parçalarını kullanmıştır. Bu alışması fotograma uygulanan ilk soyut yaklaşımdı. 1920'li yıllara gelindiğinde Man Ray "rayograph" ile soyut çalışmalar yapmıştır. Macar sanatçı Moholy-Nagy yine aynı yıllarda (1920'de)Berlin'e gelerek Konstrüktivist resimler yapmak için deneyler yapmış, sonunda telefon resimlerinin fotogramını gerçekleştirmiştir. 1923 yılında Weimar'daki Bauhaus'da görev aldığında ışık deneyleri ve kayıtları için fotogram kullanmıştı. Fotoğraf kâğıdını tuval, değişken elektrik ışığını ise ressamın boyası gibi kullanarak fotogramda ışıkla resim yapma olanağı yaratmıştı. Reklam tasarımında kullanılmaya başlayan fotogram, zamanla sanat çalışmalarının içine girmiş, ikinci dünya savaşı sonrasında soyut sanatına karşıt bir alan olarak yeni bir anlayışla fotogram geliştirilmiştir. Günümüzde fotogram tek başına uygulandığı gibi eski fotoğrafik baskı yöntemleriyle karma şekilde uygulanabilmektedir.

ANAHTAR KELİMELELER: Fotogram, Fotoğraf Tarihi, Temel Fotoğraf Bilgileri, Soyut Fotoğraf

GENERAL KNOWLEDGE

Name and Surname : Ali ALGÜL
Field : Photo and Video
Program : Photo and Video
Supervisor : Prof. Yusuf Murat ŞEN
Degree Awarded and Date : Master – 2013

ABSTRACT

Photogram is creating images of transparent, semi-transparent and non transparent objects on the photograph paper only using light without a camera.

The history of photogram was formed in the Futurist movement. After Cubism, the artist began to search the way of obtaining abstract photographs by doing visual experiments. Paul Klee, Wassily Kandisky, Laszlo Moholy-Nagy, Man Ray are some of these important artists. Photogram, hardening separating black and white and colourful tones solarization and optic corruptin were used for abstract pictures.

The most important findings in the technical development of photo darkening of the silver nitrate under the influence of the sunlight. This event which fund by German chemist Johann Heinrich Schulz reducing the silver by the effect of the light. Bused on these findings Thomas Wedgwood with Humphery Davy by putting insect wing and leaf on a paper a sensitized to light silver had exposure under the sunlight for hours. However at that time stabilizer not invented that's why the obtained images were not permanent in 1835. Fox Talbot get images by putting botanical specimens on to light sensitized paper by the name of photographic lace patterns. Talbot didn't use stabilizer in his first works but then by the suggestion of Sir John Herschel, he used sodiumtyosulfit and transferred the images on to paper permanently. These are first technical development activities of photography and also

the first photogram works. Photogram is also referred to as Schulzegrav to commemorate to Schulze because he found the sensitivity to light of silver nitrate.

The method which is used in the development process is also used for artistic expression later, in 1918 Christian Schad had used book and newspaper parts to make schadographs in Zurich. This work was the first abstract approach to photogram. When it comes to 1920, he made abstract Works by using rayograph. Moholy-Nagy Hungarian artist, came to Berlin and made some experiments to produce, constructivist photos in the same year in 1920 and at the time and performed telephone pictures photogram in 1923 in Weimar Bauhaus he used photogram to light experiments and records. He used photo paper like a canvas, variable electric light such as the artist's paints and made a chance to make pictures in photogram. Photogram, which used for designing advertisement, entered into work of art and after the IInd World War photogram developed against the abstract art by a new point of view. Nowadays photogram can be applied by itself and also used with old photographic printing methods.

KEYWORDS: Photogram, History of Photography, Basic Photo Info, Abstract Photo

*BEN DOĞAYI DEĞİL, HAYAL DÜNYAMI
FOTOĞRAFLIYORUM*

MAN RAY

1. GİRİŞ

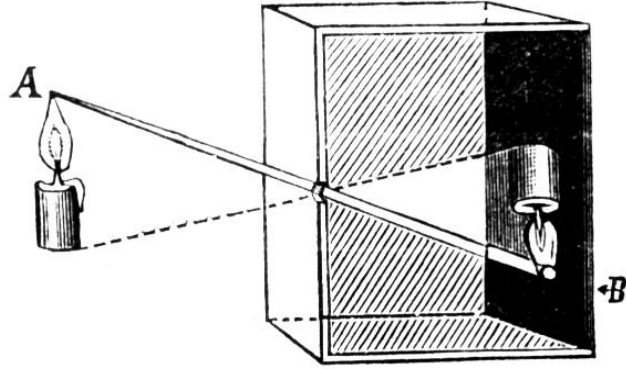
Fotoğrafın icadından önce fotoğrafik görüntülerin oluşturulması, birçok sanatçı ve bilim adamı tarafından incelenmiştir. Fotoğrafın keşfedilmesi sürecinde fotoğrafik görüntüler üzerine birçok teknik denenmiş ve bunlarla ilgili bilimsel bir altyapı oluşturulmuştur. İlk dönemlerde ışığa duyarlı materyalleri üretebilmek amacıyla sayısız deneysel girişimlere başvurulmuştur. Bu girişimler, cam, metal, kâğıt ve deri gibi yüzeyler üzerini kimyasallarla kaplamak olmuştur. Fotogram keşfinin ilk döneminde doğal objelerin bilimsel kaydının toplanması amaçlanmış, ikinci döneminde ise sırasıyla sanatın Dada, Sürrealist ve Konstrüktivist döneminde Christian Schad, Man Ray ve Laszlo Moholy-Nagy tarafından aydınlatılan sanatsal potansiyelinin yeniden keşfedilmesi ile fotograma bakış farklı bir boyut kazanmıştır.

Bazı fotoğrafçılar için tasarım, şekil ve yapı, konudan daha önemlidir. Önceden tasarım yaparak çok değişik görüntüler elde edilebilir. Kübizm ve benzeri akımlarda ise şekil ve desenin görüntülenebilmesi açısından yeni olasılıkların önü açılmıştır. 1920'lerde ressamlar ve fotoğrafçılar "Görsel Deney" yapma fikrinden yola çıktılar. Fotogram, optik bozmalar, solarizasyon ve diğer müdahale teknikleriyle geleneksel görüntünün değiştirilmesinde yeni etkiler sağladı. Müdahale, fotoğrafı resme benzetmek değil soyut veya yarı-soyut yeni fotoğraflar yaratmayı amaçlamıştır.

2. FOTOĞRAFIN BULUNUŞU VE İLK YILLAR

2.1. Camera Obscura ve Fotoğraf Makinesinin Gelişimi

Karanlık kutu olarak adlandırılan camera obscura ilk kez X. yüzyılda, Arap bilim adamı (optikçi, matematikçi) İbni-l Heysem (Alhazen 965-1051) güneş tutulmasını izlemek için kullanmıştır. Bu karanlık kutunun çalışması ise, karanlık bir odanın duvarına bir iğne deliği (pinhole) açıldığında dışarıdaki cisimlerin görüntüsünün deliğin karşısındaki duvara, ters olarak düşmesi şeklindedir (Kanburoğlu, 2007: 21).

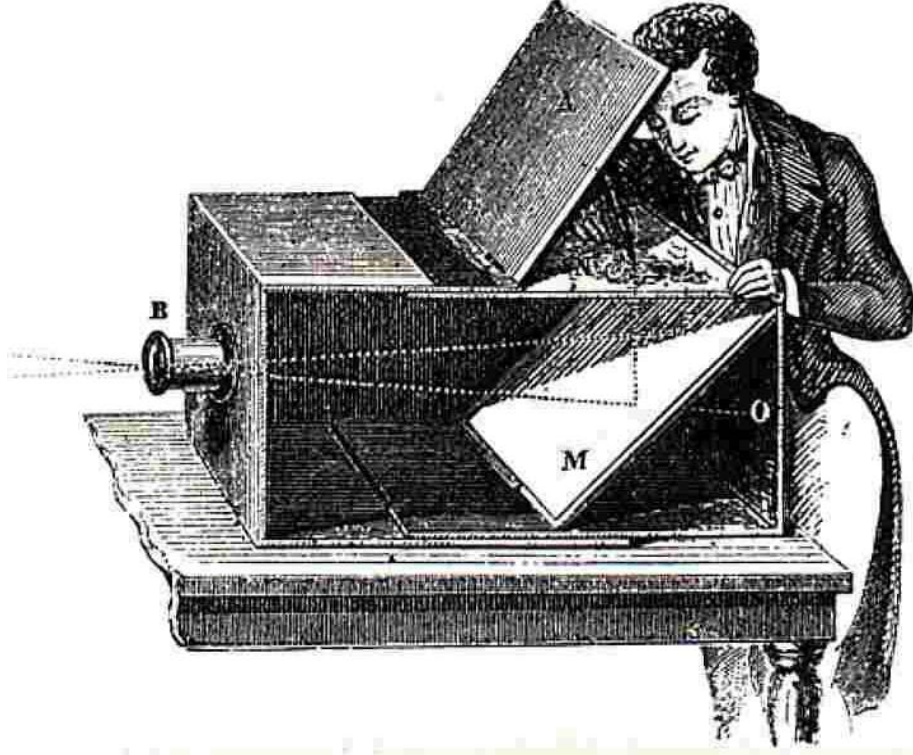

Şekil 2.1.Camera Obscura

Filippo Brunelleschi (heykeltıraş ve matematikçi) 1420'li yıllarda aynı sistemden yola çıkarak, büyük bir karanlık odanın içinde oluşan görüntünün çizimi ile perspektifi doğru olarak kullanma çalışmaları yapar.

Bu karanlık kutuda oluşan görüntülerin kaliteleri düşüktür. Girolama Cardano ise karanlık kutularda oluşan bu görüntülerin daha kaliteli olması için çalışmalar yapar. Camera obscuranın önüne ilk kez optik takılması ise 1550 yılında Cardona tarafından uygulanmıştır. Cardona, camera obscuranın önüne konulacak bir dış büküey merceklerle parlak ve net bir görüntü elde edebileceğini göstererek, bir ilki gerçekleştirmiştir.

Şekil 2.2. 19. Yüzyıl başlarında, küçültülmüş “camera obscura” ile bir ressamın resim çalışması. Önde bulunan mercekten giren görüntü, kutu içine 45 derece açıyla yerleştirilmiş aynadan, kutunun üzerindeki buzlu cama yansıyor

Devam eden yıllarda ise Venedikli Daniello Barbaro, camera obscuranın önüne ikinci bir dış bükümlü ayna koyarak daha iyi bir görüntü elde etmeyi başarmıştır. 1558’li yıllara gelindiğinde İtalyan Giovanni Battista Della Porta net bir görüntü alınması için çift merceğin yanında görüntünün alındığı karanlık odanın büyüklüğünün hesaplanması gerektiğini belirtir ve daha net görüntü ile çalışma yöntemlerini bir çalışma şeklinde ortaya koyar.

17. yüzyıla gelindiğinde camera obscuranın boyutları daha da küçültülerek taşınabilir hale gelmesi sağlanmıştır. Bu çalışmalardan sonra taşınabilir bir hale gelen camera obscurayla ilgili olarak yapılan diğer çalışmalarla mercek ve ekran arasındaki uzaklık ayarlanabilir hale de getirilir. Böylece görüntünün odaklanması sağlanmış olur (Kanburoğlu, 2007: 22-25).

2.2. Fotoğraf Kimyasının Gelişimi

Camera obscurada oluşan görüntüler ışık kaynağı bittiği andan itibaren yok olmaktadır. Bu görüntülerin sabitleştirilmesi ise yapılan birçok kimyasal deneyle ışık kaynağına gereksinim duyulmadan görüntünün sabit kalmasını mümkün kılacak

yollar arandı. Robert Boyle 1663 yılında gümüş klorürün açıkta kaldığında zamanla karardığını fark etti; ancak bu kararmanın ışığın etkisi ile değil de havanın etkisi ile olduğunu sanıyordu. 1725 yılında Heinrich Schulze gümüş nitratlı tebeşir süspansiyonunun ışığa bırakıldığı zaman karardığını keşfeder. 1737 yılında fizik profesörü olan Giovanni Battista Beccaria gümüş klorürü karartan hava değil, ışık olduğunu deneylerle gösterir. 1777 yılında İsveçli kimyacı Carl Wilhelm Scheele “Hava ve Ateşe İlişkin Kimyasal Gözlemler ve Deneyler” adlı kitabında gümüş klorür ile kararan gümüş klorürü ayırmaya yarayan nişadırı tanıtmış, bununla ilgili gerekli bilgileri de ortaya koymuştur (Dizdaroğlu, 2012: 15).

1802 yılına gelindiğinde Thomas Wedgwood ve Humphry Davy kimyasallarla kaplı kâğıt ya da deri yüzeyler üzerine koydukları dantel, yaprak gibi nesneleri güneş ışığına tuttuklarında, ışık alan yerlerin yavaş yavaş koyulaştığını, objenin altında kalan kısımların ise beyaz kaldığını gözlemler. Daha sonraları “Fotogram” ya da “Fotoğrafik çizimler” adı verilen bu görüntüler ışık altında gösterilemediğinden karanlıkta mum ışığında gösterilebiliyordu. Thomas Wedgwood bu görüntülerin kalıcı hale getirmenin yolunu bulamadan 34 yaşında hayatını kaybetti (Dizdaroğlu, 2012: 15-16).

Şekil 2.3. Thomas Wedgwood'un yaptığı deneylerden bir görüntü

Fotoğrafın mucidi olarak bilinen Joseph Nicéphore Niépce 1826 yılında ilk fotoğrafı elde etmiştir. Niépce kendini teknik buluşlara adanmıştır. 1813’de litografiye (taş baskısı resimler) başlar. Kardeşi ve oğlu ile birlikte birçok deneyler yaparlar, amaçları taş yerine daha hafif bir malzeme kullanmak ve elle çizim yerine daha teknik çizimler yapmaktır. Niépce bu çizimleri ışıkla yapmayı düşünmektedir. Taş, metal, kâğıt ve cam malzemeleri ışığa duyarlı hale getirmeye çalışır. Gümüş nitrat, Gallik reçinesi ve magnezyum oksit gibi kimyasallar kullanır. 1816 yılına gelindiğinde ışığa duyarlı malzemeleri camera obscuranın içine yerleştirerek içinde bulunan malzemenin ışığa duyarlılığını inceler (Dizdaroğlu, 2012: 16-19).

Niepce, camera obscura içinde çalışmalar yapmıştır. Camera obscuranın boyutlarını değiştirmiş 15,2 cm boyutunda, iki dış bükümlü merceğe bir tüp yerleştirmiş ve daha çok ışık almasını sağlamıştır. Mercekle birlikte, önce sabit bir diyafram, sonra da ayarlanabilir bir diyafram geliştirir. Niépce, yaptığı bu çalışmalara “HELIOGRAPH” (güneş yazısı) adını verir.

1826 yılının haziran ayında Niépce, ilk kalıcı görüntüyü elde etmeyi başarır. Niépce, elde etmiş olduğu duyar katı camera obscuranın içine yerleştirip 8 saat süreyle evinin penceresinden görünen görüntüyü pozlar. 8 saat pozlanan bu görüntü dünyanın ilk fotoğrafı olarak tarihe geçmiştir.

Şekil 2.4.Niepce’in “Camera Obscura” ile 8 saat pozlayarak elde ettiği ilk görüntü, 1826

8 Aralık 1827'de İngiltere'deki Royal Society'ye bilgi verdi. Niepce'nin çektiği bu ilk fotoğraf üç bakımdan yetersiz görüldü. Birincisi, pozlama süresi çok uzundu. İkincisi, görüntü net değildi. Üçüncüsü ise kopyalama imkânı yoktu tek bir kopya elde edilebiliyordu.

Fotoğrafik anlamda bir görüntüyü diğer bir yüzeye aktarmak için çalışmalar yapan diğer bir Fransız ise Daguerre'dir. Louis Jacques Mande Daguerre (1787-1851) bir manzara ressamıdır. Daguerre, camera obscurayı kullanmış ve bu görüntülerin kimyasal yollarla saptanması üzerine çalışmalar yapmıştır. Daguerre, Niepce'nin çalışmalarını yakından takip etmekte idi. Daguerre, Niepce ile ortak çalışma konusunda birçok girişimde bulunmuş ve 14 Aralık 1829 yılında ortaklık anlaşması imzalamışlardır. Niepce, son yıllarda üzerine gümüş kaplanmış bakır levhaların iyot buharına tutularak duyarlılaştırılması üzerine çalışıyordu (Dizdaroğlu, 2012: 18).

1833 yılında Niepce'nin ölümü üzerine Daguerre çalışmalarına tek başına devam etmek zorunda kaldı. 1835 yılında bir rastlantı sonucu levha üzerindeki gizli görüntünün cıva buharının etkisi ile görünür duruma geldiğini gözlemledi. Bu gözlem Daguerre'ye pozlama süresinin yüzde doksan oranında azalmasını olanaklı kıldı. Bu buluştan iki yıl kadar sonra, görüntünün sodyum klorür ile sabitleştirilmesi yöntemini bularak kendi adı "Daguerreotyp"e ile adlandırmaya karar verdi.

1837 yılında Daguerre'nin yapmış olduğu çalışmalar ile pozlama süresini ½ saatin altına düşürerek elde ettiği ilk fotoğraf, Paris'te muhafaza edilmektedir.

Şekil 2.5.Daguerre'nin çektiği insan olan ilk fotoğraf, 1839

Daguerreotype'nin duyurulmasının ardından tüm dünya bu buluştan söz etmeye başlar. Bu dönemde varlıklı kimselerin ressamalara yaptırdığı portreleri artık orta halli kişilerde Daguerreotype'ı kullanarak portre yaptırabilmeleri mümkün olacaktı. Bol ışık alan stüdyoların açılması fazla sürmedi kısa sürede tüm şehre yayıldı (Dizdaroğlu, 2012: 19).

1839 yılında Daguerre'nin buluşu, Fransız Bilimler Akademisi ile Güzel Sanatlar Akademisi'nin ortak toplantısında François Arago tarafından "Sayın baylar, doğa ışık aracıyla bir yüzey üzerine geçirildi." sözleri ile açıklandı(Kanburoğlu, 2007: 28).

3. FOTOGRAMIN TARİHÇESİ VE İLK FOTOGRAM SANATÇILARI

3.1. Thomas Wedgewood ve İlk Fotogram

Thomas Wedgewood (1771-1805), çömlekçi ve sanayici olan Etruria doğumlu Josiah Wedgewood'un oğluydu. Thomas Wedgewood kimya ve fizik bilimleri ile ilgilenmiştir. Babasının dükkânında kimyasal deney yaparak sadece geçici görüntüler elde edebilmiştir (1790-1795). Kimyasallara duyarlı, özellikle cam gibi materyaller üzerinde resmi kaydedebilmek için ışığı kullanmıştır. 1802'de Sir Humphrey Davy ile birlikte, büyük Britanya'nın Royal Enstitüsü'ne cam üzerine resimleri kaplama metodu ve gümüş nitrat üzerine profiller yapılmasını içeren tezini sundu. Wedgewood, kimyasal maddeleri değiştirmek için ısıyı ve ışığı kullanarak deri, cam ve seramik üzerine tasarımlar yapan bir kişi olarak bilinir. Wedgewood resimleri sabitleyemedi; ama resimleri kaydetmenin bir kısmını keşfetmiş oldu. Wedgewood, bunları sadece gün boyu kalabildikleri için güneş baskısı olarak adlandırdı. O, bazı deneylerinde ışığa duyarlı bir kâğıt üzerine bir dantel yerleştiriyor ve bizim negatif olarak adlandırdığımız tona dönüşmüş bir resim elde ediyordu (Weinberger, 1981-15).

Wedgewood'un çalışmaları resimleri sabitleştirememesinden dolayı kalıcı resimler yapmakta başarısız oldu. Bu anlamda, Humphrey Davy, bir resmin ya da bir profilin kopyalandıktan hemen sonra ışık almayan bir yerde konumlandırılması gerektiğini yazdı. Wedgewood'un cam ve deri gibi ışığa duyarlı maddelerle ilgili nesnelere üzerine ışık yansıtma deneyimi, fotoğraf metodunun temellerinin ilk seminal örneklerini temsil etmektedir (Rudnich, 2013: 1).

3.2. William Henry Fox Talbot

İngiliz matematikçi ve bilim adamı olan William Henry Fox Talbot (1800-1877) Cambridge'deki Trinity College'de eğitim görmüştür. Talbot, 1830'ların başlarında İtalya'da seyahat ederken farklı objelerin ince detaylarını yakalayabilmek

için taşınabilir bir kamera kullandı. Fotoğrafçılıkta kullanımı sağlamak, doğanın detaylarını yakalayabilmek için araştırma yapmaya karar verdi.

Talbot 1834-1835'te gümüş tuzlarının özelliklerini incelemeye başladı ve gümüş klorür içeren bir kâğıt üreterek ve bunu sırayla gümüş nitrat ve sodyum klorür çözeltilisiyle kâğıdı kopyalayarak ışığa duyarlı bir kâğıt üretmeyi başardı.

Daha sonra loş ışıkta bu kâğıdın bir tarafı gümüş nitrat çözeltisiyle kaplandı. Bu sayede kâğıt artık ışığa duyarlı hale geldi. Saydam bir nesne ya da bir dantelli baskı çerçeve içine konularak kırmızımsı bir görüntü meydana çıkana kadar güneş ışığına maruz bırakıldı. Sonra düşük bir ışık seviyesinin altında bir tuz çözeltisinin içinde, baskı için yıkandı. Sonuç olarak kalıcı bir görüntü elde edildi. 1830'ların yarısında Talbot ışığa duyarlı kâğıtların üstüne yerleştirdiği yapraklardan ışığı geçirerek nesnelerin fotogramlarını oluşturdu (Dizdaroğlu, 2012:20-21).

Şekil 3.1.Talbot'un çalışmalarından bir görüntü

Bu, sadece fotoğrafçılığın başlangıcı değildi. Aynı zamanda fotogramın meydana gelmesini sağlayan ışığa duyarlı zeminlerin üzerine lens olmaksızın görüntü çizmedeki ışık uygulamasıydı. Talbot bu görüntüleri bugünkü fotogramlar için kullanılan fotojenik çizimler olarak adlandırdı. Talbot tuzlu kâğıdı kullanarak

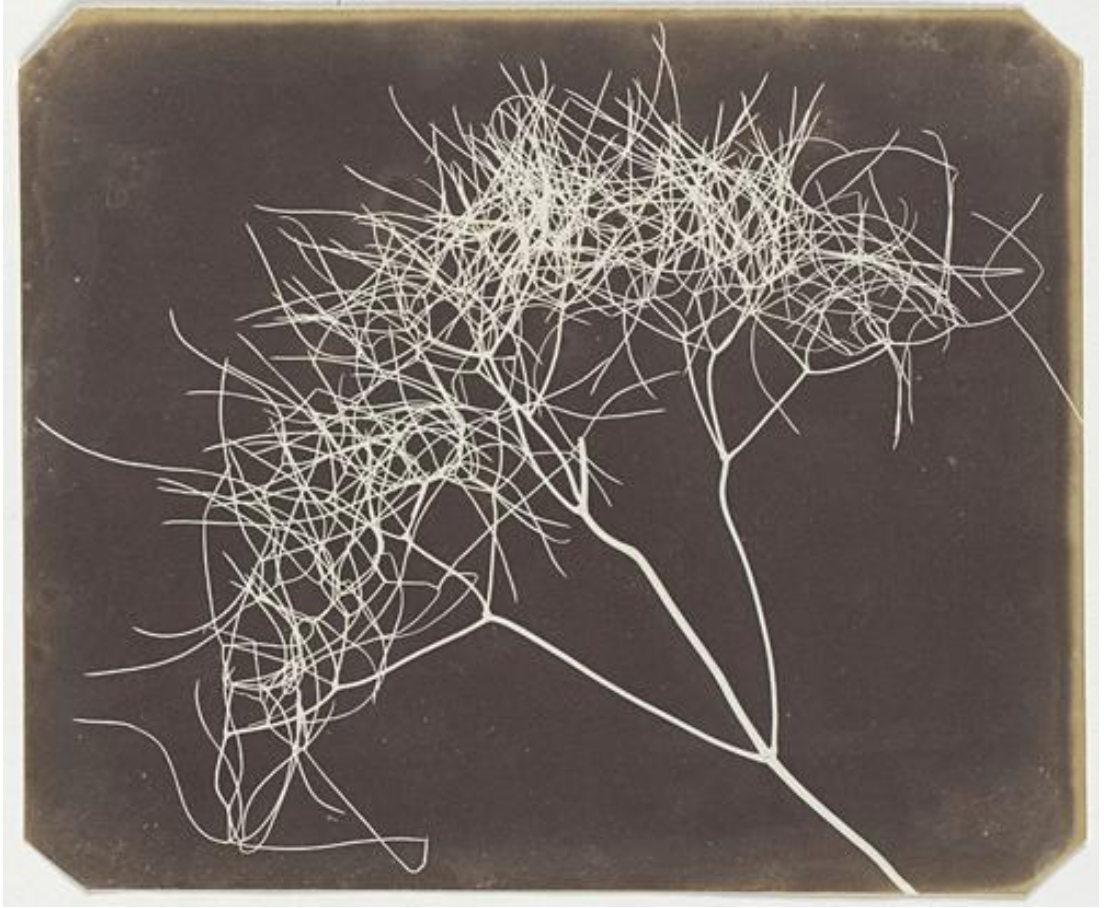
yaprak ve çiçekleri içeren botanik türlerin hatta birçok saydam ve opak nesnelerin fotoğraflarını yapmaya başladı (Rudnich, 2013: 2).

Şekil 3.2. Talbot'un çalışmalarından bir görüntü

Oluşturulan ilk fotoğraflar görüntüde bir desen gösteren genellikle bitki türlerinden ve tekstil malzemelerinden oluşan fotoğraflardı. Bunlar, ışığa duyarlı kâğıdın nesne ile teması sonrası güneş ışınlarına maruz bırakılmasıyla oluşturulmuştur. 30 Ocak 1839'da William Henry Fox Talbot fotoğrafik görüntüler üretme deneyinin sonuçlarını ilan etti. Raporu, "sanatsal kalemin" yardımı olmaksızın kendi kendilerine tanımayı bilen doğal objeler tarafından yapılan ilerlemenin "Fotojenik Çizim Sanatının Bazı Tanımları" başlığıyla yayımlandı (Rudnich, 2013: 2).

Şekil 3.3. Talbot'un çalışmalarından bir görüntü

Talbot Nisan 1839'da bugün bile hala var olan orkide yaprakları adlı fotogramı oluşturdu. Talbot bu resimleri tanımlamak için Yunancadaki "calos" kelimesi olan, güzel anlamına gelen "calotype" terimini kullandı. Talbot kamerada pozlamak için hassas kâğıdı kullanan ilk kişidir. O zamanlarda filmin yapımı bilinmediğinden Talbot kâğıdı şeffaf yapabilmek ve kâğıtla temas ettirerek negatif pozitif çevirmek için kâğıdı yağladı. Talbot negatif pozitif görüntüye dönüştürmeyi başaran ilk kişi olarak bilinir.

Bir astronom matematikçi ve kimyacı olan Sir John Frederick William Herschel (1792-1871) 1842'de 'Cyanotype'ı icat etti ve bu metodu kullanarak oluşturduğu (1845) tavus kuşu tüylerinin fotogram görüntüleri bugün bile mevcuttur (Kanburoğlu, 2010: 28-29).

Şekil 3.4.Talbot'un çalışmalarından bir görüntü

3.3. Anna Atkins

İlk kadın fotoğrafçı olduğu söylenen İngiliz botanikçi Anna Atkins yüzlerce çeşit bitkiyi fotoğraflamıştır. John George Children'ın tek çocuğu olan Anna 1799'da Tonbridge'de dünyaya geldi. Anna'nın çocukluğu Sir Humphrey Davy'nin de içinde bulunduğu önde gelen birçok İngiliz kimyacısının arasında geçti. Anna'nın Britanya bitkileri ve eğrelti otlarının kalıcı görüntüsünü elde etmek için kullandığı henüz icat edilmemiş olan Cyanotype'in gelişim sürecinin daha sonraki kullanımına bakılırsa bu yöntemin gelişmesinde büyük etkiye sahip olduğu görülebilir.

Şekil 3.5. Anna Atkins "Cyanotype Fotogram"

Sir John Frederick William Herschel ve Talbot Anna'nın babasının arkadaşları olduğundan Anna, Cyanotype'ı ve Talbot'un fotoğraf oluşturma yöntemlerini başından beri biliyordu. Bitkilerin detaylı görüntülerini elde etmek için Anna, Cyanotypes yöntemini kullandı. "British Algae: Cyanotype Impressions" kitabını resimlerle zenginleştirmek için de bu yöntemleri kullandı. "British Algae: Cyanotype Impressions" fotoğraf kullanılarak zenginleştirilen ilk kitaptır. (Rudnich, 2013: 2) Atkins'in babası John George ile William Henry Fox Talbot ve Sir John

Herschel tarafından geliştirilmekte olan yeni fotoğrafik yöntemlerin kullanımını 1840 yılında araştırmaya başladı. Anna Atkins 1843 öncesinde Cyanotype yöntemini kullanarak British Algae üzerine çalışmasına başladı. Bu çalışmalarının 1832'den 1953'e kadarki bölümlerini yayımladı. Anna, William Harvey'in resimsiz olarak yayımladığı; "Manual of British Algae"nin fotoğraflarla zenginleştirilmiş uyarlamasını oluşturmak için üzerine çalıştı (Dizdaroğlu, 2012: 25-26).

Şekil 3.6. Anna Atkins "Cyanotype Fotogram"

İlk yayımı Talbot'un 1844'teki Pencil of Nature'dan bir yıl öncedir. Anne Dixon'un yardımıyla Atkins bitki türlerini bastırıp bir albümde topladı. Anna bitki türlerini gün yüzüne çıkarmak için Talbot'un deyimiyle fotojenik çizim yöntemi ya da fotogram oluşturma yöntemini kullandı. Anna'nın; "British Algae: Cyanotype

Impressions” kitabı on yıla yakın bir zamanda bölümler halinde yayımlandı ve 1800’lerde Shadowgraphs (Gölge Grafikleri) olarak adlandırılan 424 Cyanotype fotoğrafı içermekteydi. "Cyanotypes of British and Foreign Flowering Plants and Ferns” isimli ikinci albümü 1854’te Anne Dixin ve muhtemelen Anna Atkins’in de katkısıyla ortaya koydu ve üçüncü albüm "Cyanotypes" ise 1861’de Anne Dixin tarafından oluşturuldu. Atkins kitap projeleri için bitki türlerini art arda pozlar çekmek için cam tabaka üzerine yerleştirerek cyanotypes pozları yakalamayı öğrendi. Zamandan tasarruf edip son kitabında da genel bir metodolojiyi savunmak için Atkins onları daktilo etmekten ziyade kapak sayfalarını ve içerik listesini oluşturmak için cyanotype baskısını kullandı (Rudnich, 2013: 2).

Şekil 3.7. Anna Atkins “Cyanotype Fotoğrafı”

Anna, William Henry Fox Talbot ile yazışarak fotojenik çizimleri, Cyanotype’ın kurucusu olan aile dostu John Herschel’den ise Cyanotype gibi modellerin basım şeklini öğrendi. Herschel bir bilim adamı, mucit ve astronottu. Demir tuzlarının ışık duyarlılığını inceleyerek 1842’de Cyanotype’yi icat etti. Ayrıca sodyum tüyo (kükürtlü) sülfatın görüntüyü sabitleştirdiğini keşfetti. 19. ve 20. yüzyıl boyunca Cyanotype görüntüler pozlama sonrası sadece su kullanılarak elde edildiğinden dolayı fotoğraf oluşturmada önemli ve popüler bir yöntem oldu.

Cyanotype kalıcı bir yöntemdir ve 1800'lerin ortalarında üretilen Cyanotype fotogramlar günümüze kadar varlığını sürdürmüştür.

Şekil 3.8. Anna Atkins "Cyanotype Fotogram"

Atkins'e göre Cyanotype ve Talbot'a göre tuzlu kâğıt gibi ışığa duyarlı bir yüzey üzerinde bitkisel ve diğer türlerle temas eden fotogram yöntemi detayları hızlı bir şekilde elde ettiği için tercih edilmiştir. Larry Schaaf, Anna'nın güzellik anlayışıyla kusursuz gözlemi birleştirdiğini ve fotoğrafçılığın ilk ve önde gelen savunucuları ve en yenilikçilerinden biri olarak boy gösterdiğini yazmıştır. British Algae; "Cyanotype Impressions" kitabı Anna'nın örnek düzenlemeleri dışında, hem fotoğraf kullanılarak örneklendirilen ilk kitaptır, hem de resimleri oluşturduğu zamanda ulaşılamayan detaylarla zenginleştiren fotogram yönteminin kullanımınıdır.

Anna (Photographs of British Algae, 1850, Cyanotype)da bitkilerin detaylarının kopyasını çıkarmaktan daha fazlasını yaptığını gözler önüne sermektedir. Doğayı iki boyutlu düzlem üzerinde sanatsal bir varlığa dönüştürür.

Şekil 3.9. Anna Atkins “Cyanotype Fotogram”

Cyanotype yöntemi, mavi arka plan üzerine beyaz çizgiler oluşturan ve negatif çalışan bir yöntemdir. Mühendislikte ve mimari alanlardaki yoğun kullanımından dolayı ona genellikle mavi baskılı yöntem denir. Cyanotype’ın positif çalışan uyarlamasına Pellet’ in yöntemi veya pozitif cyanotype denir(Rexer, 2002: 14-15-16).

3.4. 1900 Sonrası Fotogramları

Birinci ve İkinci Dünya Savaşları arasındaki “Avangard” döneme öncülük eden fotogram çalışmaları, genellikle var olan şeklin ve formun belgeleri veya izleri olarak düşünülmüştür. Elbette istisnalar vardır; ama birinci dünya savaşından sonra Christian Schad’ın deneylerini Man Ray takip etti ve Laszlo Moholy-Nagy fotogramı önemli ölçüde bir belge için işlemden yaratıcı bir ifadeye dönüştürdü.

Şekil 3.10. Christian Schad“Schadograph 1918”

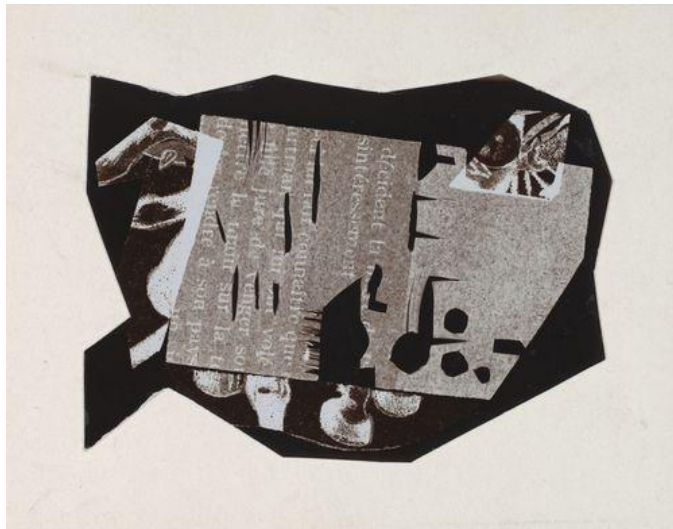
Fotogramın konsept uygulamasının kökleri, kimyasal bazlı fotoğrafçılık tarihinin ilkel dönemlerindedir. 19. yüzyıl boyunca demir ve gümüş esaslı fotoğrafik uygulamalar denenirken, fotoğraflar botanik objeler ve kimyasal kaplamalı kâğıt üstündeki lifler gibi narin objeler kullanılarak ve güneş ışığına maruz bırakılarak yaratılmaya çalışılmıştır. Bu, çizime alternatif olarak yapıldı. Bu objelerin en eski fotogramlarda dahi net bir şekilde sanatsal güzellik olmasına rağmen, 20. yüzyıldan sonra sanatçılar ve fotoğrafçılar, fotogram yoluyla yeni fikirler ortaya koymaya başladılar (Rudnich, 2013: 4).

Şekil 3.11.Christian Schad “Schadographie 1918”

1918’de Kübizm’den etkilenen Christian Schad (1894-1962, Almanya) kamerasız görüntüler elde etmek için Avrupa’da deneyler yapmaya başladı. Talbot, baskıları ışığa duyarlı kâğıtlar üzerine yerleştirilen ve güneş ışığına maruz bırakılarak yapılan bu görüntülere “fotojenik çizimler” adını vermişti. Schad ise 1919’da önce toplamış olduğu parçalanmış makbuz kâğıtlarını, faturalar ve müsvedde parçaları gibi atılan eşyaların rastgele diziliminden oluşan “fotojenik resimler” yaratıyordu (Weinberger, 1981: 15-16-17).

Şekil 3.12.Christian Schad “Schadograph 1918”

Schad'ın yeni resmi, atılan önemsiz eşyaları toplayıp onları tekrar yerleştirerek elde edilmesiyle ortaya konmuştu. Bu gibi düzenlemelerle oluşturulan fotogramlar yeni bir forma büründü ve önceki düşünülenler farklı bir anlama gelmeye başladı. Bu baskılar 1920'de Tristan Tzara'nın Dadaphone dergisinde yayımlandı. Bunlara "Schadograph" adını verdi. Bir Dadaist'in atılan eşyalardan sanat yaratma isteğini ifade etmek için bu resimlere "Schadograph" ismini verdi. Schad'ın teknik anlatımları sonucunda Man Ray ve Laszlo Moholy-Nagy bu tekniği kendilerinin daha kapsamlı keşiflerinde kullandılar(Weinberger, 1981: 15-16-17).

Şekil 3.13. Christian Schad"Schadographie 1918"

3.5. Man Ray

Man Ray, 27 Ağustos 1890'da Philadelphia'da doğdu. Rus Yahudi göçmeni bir ailenin en büyük oğludur. 1897'de ailesi New York'tan Brooklyn'e taşındı. Man Ray'in fotoğrafa başladığı yıllarda dünya bir uçtan diğer uca fotoğraflanmıştı. İkinci Dünya Savaşı sırasındaki dönemde fotoğraf, nesnelerin ve çevrenin o anki durumunu yansıtan bir araç olarak görülüyordu. Man Ray nesnelerin niteliklerini yansıtmakla hiç ilgilenmemiş, fotoğrafı betimleyici bir araç olarak görmemiştir. Man Ray'in

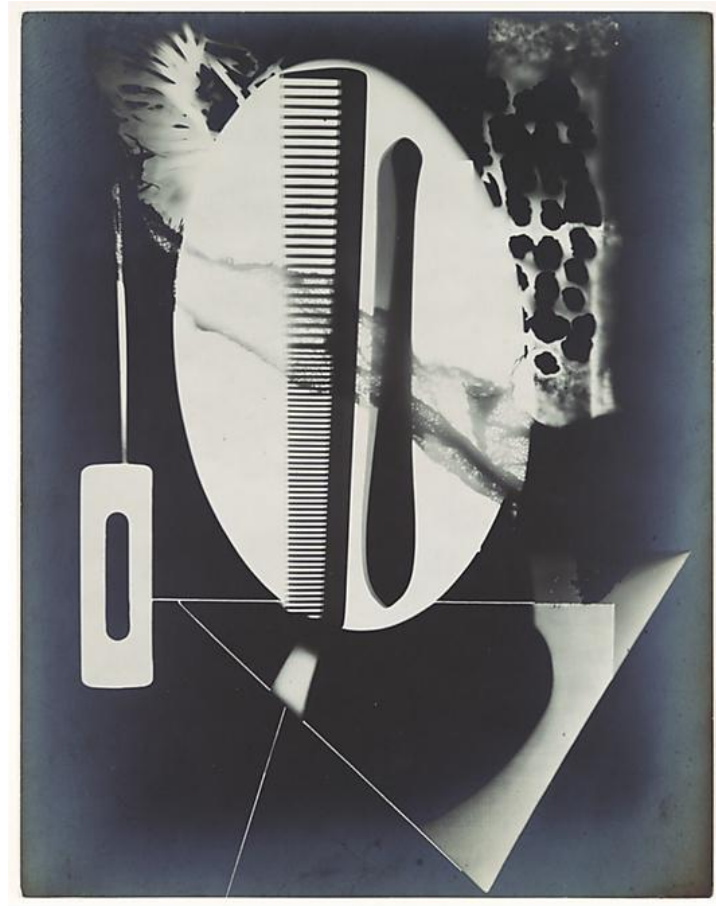
fotoğrafla olan ilişkisi şiirsel bir boyuttur. Konstrüktivist (yapısalcı) bir dünyanın aynen yansıtılması yerine, ışık ve gölge arasında gidip gelen, kendi iç dünyasının izlerini taşıyan, kendine has bir dünyanın izini bulmanın peşindeydi. Fotogram betimlemeleri sayesinde ünlü olan Man Ray'in üzerindeki ilk etkileri National Academy of Design'e katılmasını ve Ferrer Social Center'de dersler vermesini sağlar. Alfred Steiglitz, daha sonra Marcel Duchamp ve Francis Picabia ile tanışması Man Ray'in gelişim sürecine büyük katkılar sağlamıştır (Penrose, 1989: 64).

19. yüzyıl fotoğrafçılığı görünürdeki her şeyi kapsayan bir deney olmuştur. Fotoğraf makinesi her konudan anlayan, gerçekliğin nihai hakemi gibiydi. Ancak, Man Ray fotoğrafçının duyarsız bir yabancı olduğu konusundaki bu eski düşünceyi reddetti ve fotoğraf makinesinin en sıradan zevkine, yani her şeyin (uzaktaki tüm detayların, dünyanın tüm geçici ışıkları ve gölgelerinin) fotoğrafını çekme yeteneğine karşı çıkarak, şunu söyledi: **'Ben doğayı değil, hayal dünyamı fotoğraflıyorum.'**

Şekil 3.14. Man Ray "Rayograph"

1922 yılında yalnızca ışık ve fotoğrafik kâğıtlar kullanarak deneyler yaptı. Bu görüntüleri “Rayograph” diye isimlendirdi ve on iki Rayogramdan oluşan bir albüm yayınladı. Rayographları şeffaf ve mat objeleri foto sentetik malzemeler üzerinde bir araya getirerek üretti. Alışılmadık gölgeler yaratmak için üç boyutlu olan nesnelere kullandı. Man Ray gerçeküstücü fotoğrafçılığı yaratmış oldu. Karanlık odada filmleri banyo ederken, on dokuzuncu yüzyılın makine kullanmadan görüntüyü kaydetme yöntemi olan fotogram tekniğiyle karşılaştı. Fotogram olarak bilinen, daha sonra da Man Ray’in “Rayograf” olarak adlandıracağı bu uygulama, nesnelere doğrudan ışığa duyarlı fotoğraf kâğıdı üzerine yerleştirildikten sonra, belirli bir süre ışığa maruz bırakılması esasına dayanan basit bir süreçtir. Man Ray, nesnelere ışığa duyarlı fotoğraf kâğıdının üstüne yerleştirip, ışığa tutarak, saydam ya da yarısaydam nesnelere kâğıdın üzerine bıraktıkları lekelerini elde etti(Penrose, 1989: 66-68).

Şekil 3.15. Man Ray “Rayograph”

Man Ray, fotogramı icat etmedi; ama tekniğe yaşam verdi, ruh verdi. 1921’de Paris’e taşındı. Orada profesyonel portreler ve moda fotoğrafçılığı yaptı. Bu süreç boyunca Man Ray fotogramın birçok yaratıcı yönünü keşfetti. Curtis Moffat bu yıllar boyunca asistan olarak Man Ray’a çalıştı. O, şüphesiz 20. yüzyılın en etkileyici sanatçılarından biriydi.

Şekil 3.16. Man Ray “Rayograph Kiki İçme”

3.6. Laszlo Moholy-Nagy

Laszlo Moholy-Nagy (1895-1946) Avusturya-Macaristan'da doğmuş 1919'un sonuna doğru Avusturya-Macaristan ordusuna hizmet ettikten sonra Viyana'ya taşınmıştır. Bu arada yaralanmış ve sanatla ilgilenmeye karar vermiştir. 1919'da Nagy karısı Lucia Moholy ile fotogram deneyleri yapmaya başlar. Nagy daha sonra Berlin'e taşınır, orada Dadaist'lerle tanışır. Moholy Nagy, Christian Schad ve Man Ray'ın çalışmalarından habersiz fotogramı keşfettiğini iddia eder. Moholy Nagy fotogram yaparken iki sabit metot kullanmıştır. İlk metot, bir görüntü ile pozlandırılmış duyarlı kâğıt üzerine nesnel konularak tekrar pozlandırılması esasına dayalıydı. Bu maruz bırakma işlemi geleneksel basımdan genellikle daha uzun sürerdi ve detaylarla objelerin çevresini açığa çıkarıyordu. Görsel olarak eleştiri aldı. İkinci metotta ki genellikle bu kullanılır, Moholy Nagy karışık objelerin gölgelerini ortaya çıkarmak için fotoğrafik kâğıtlar kullandı.

Şekil 3.17. Laszlo Moholy-Nagy, Eiffel Kulesi ile Fotogram 1925-1929

Moholy-Nagy ışıklı bir tablo gibi bir fotogram önerdi ve 1920'lerin öncesinde üç boyutluluğu sergileyen görüntüleri üretmek için bir flaştan yalnızca ışık kullanılarak açığa vurulan, ışığa duyarlı bir kâğıdın yüzeyinde iki boyutlu birkaç fotogram üretti. Derinliğin aldatıcı görünüşü iki boyutlu alanda yaratıldı. Bu deneyler onların fiziksel kalınlıkları ve saydamlıklarının derecesinden dolayı seçilen nesnelere dâhil etmek için de genişletildiler. Nesnelere bu özellikleri ışığa duyarlı iki boyutlu yüzeyin üzerinde eşsiz izdüşümlerle sonuçlandı. Ortaya çıkma esnasında gerçekte hareket eden nesnelere fotogramın görüntüsü içerisinde hareketin genel kavramı ile de deney yaptı. Bu düşünceler zamanında fotoğrafik görüntülerin basılması veya alınması sırasında, hareketten ve titreşimden yoksun fotoğrafik oluşumu üzerinde öğretilen her şeye zıttı (Passuth, 1985:302). Moholy-Nagy kavramsal sınırlamaların zincirlerini kırdı ve fotoğrafla ilgili olanakları genişletti.

Moholy-Nagy fotoğraf tarihi üzerinde büyük bir etki olarak görülür. Işığın kullanımını ile ilgili fotoğrafçıları eğitti. Fotogram oluşumunu keşfetti, ya da yeniden keşfetti. Nagy kesinlikle nesnelere ve ışığı kullanma yoluyla bu bileşimin sinerjisine dayalı anılmaya değer görüntüler yarattı. Onun ışık modülatörleri gibi sert olmayan ve yapılandırılmamış malzemeleri daha çok görüntünün içerisindeki ışığı taşımakla alakalı ve fotoğrafik anlam içerisinde maddelikten çıkmış sıradan fotogramları yapmasını mümkün kıldı. Kristalin yontulmuş yüzünü kullandı ve fotogramlarının üretimi için yapılandırılmamış malzemeler, sıvı ve katı olmayan maddeler kadar cam ve peçeler kesti(Passuth, 1985:302-305).

Şekil 3.18.Laszlo Moholy-Nagy “Fotogram”

4. GÖLGE VE IŞIĞA FELSEFİ AÇIDAN KISA BİR BAKIŞ

Işık, maddenin fiziksel yapısı içindeki atomik etkileşimlerden üreyen bir tür ışıyan enerji formudur. Kaynağından çıktıktan sonra, bütün yönler doğru dalgalar formunda yayılır ve insan gözünün çevresini algılamasını sağlar. Fotoğraf, ışık gerçeğine dayalı olarak oluşan bir ortamdır. Yine fotoğrafik sürecin içerisinde bazı aşamaların ışiksiz olması (camera obscura, fotoğraf makinesi ve karanlık oda) gerekir (Kanburoğlu, 2007: 165). Bir şey ancak belirli aydınlıkta veya belirli karanlıkta iken ayırt edilebilir. (Işık karanlıkla ayırt edilebilir ki bu karartılmış ışıktır ve karanlık da ışıkla ayırt edilir ki buda aydınlatılmış karanlıktır.) Ve bu nedenle karartılmış ışık ve aydınlatılmış karanlık ancak birbirlerinin içindedir ve önemleri ise farklılıklarıdır (Stoichita, 2006:9).Buda gölge ve ışığın birbirlerinden ayrılmaz bütünlüğünün göstergesidir. Işığın oluşturduğu izdüşüm ve bu izdüşümleri kullanarak resim sanatının ve sanatın başlama evresi olduğunu düşünebiliriz. Plinius ve Platon'un felsefesinde bu izdüşüm ve tasvirler incelenmiş, sanatın doğuşu konusunda pek çok teori ortaya atılmıştır.

Plinius'un teorisinde plastik sanatı ilk kez, Sikyonlu bir çömlekçi olan Butades, kil portre modellemede kullandığı topraktan Korinthos'da icat etti. O, bunu genç bir adama âşık olan kız yüzünden yapmıştı. Kızın âşık olduğu adam uzaklara giderken, kız lambadan duvara vuran yüzün gölgesini konturlarla belirleyip resmetmiştir. Babası da bu resmi kil üzerine bastı ve çömleklerinin geri kalanına yaptığı gibi, ateşle sertleştirip bir rölyef yaptı.

Böylece imgesel tasvirlerin izleri ilkel gölge evresine kadar uzanıyormuş gibi görünmektedir. Plinius sanatın doğuşunu böyle bir hikâyeden çıktığını düşünmektedir.

Platon'un felsefesinde ise gölge yanılması ikincil bir role sahiptir. O, gölgenin ışığın engellenmesi sonucu oluştuğu için tam bir görüntü olmadığını ve bu görüntünün ayna karşısında netlik bakımından zayıf bir görüntü olduğu düşünmekte idi. Platon'dan sonra sanat eserleri ayna paradigmasının kısıtlamalarına teslim oldu. Ve gölgenin izdüşümü marjinal bir role mahkum edildi (Stoichita, 2006:9-25-27).

5. FOTOGRAMA GÜNCEL YAKLAŞIMLAR

Fotoğrafın bulunduğu yıllarda fotoğrafçılığın bir sanat olup olmadığı hep tartışılırdı. Bugün artık bu düşünce tarzının değiştiğini görüyoruz. Bir fotoğrafçının fotoğraf makinesi kullanması gerçeği, onun ciddiye alınması gereken bir sanatçı olmaması demek değildir. Bu olgu bir şair veya yazarın daktiloyu kullanması gibidir. Bu yaklaşımla belirlenen makineler sadece birer yardımcı teknik vasıta olarak kabul edilebilir.

Alışıl gelmiş fotoğraf anlayışı 1920'lerden sonra Christian Schad, Man Ray, George Grosz, John Heartfield gibi Dadaist ve Sürrealist sanatçıların önderlikleriyle yavaş ama kesin bir şekilde değişime uğramaya başlamıştı. Bu yeni akım daha sonra "Deneysel Fotoğrafçılık" adı altında yeşermeye başladı. Özellikle 1945'ten sonra gelişen teknik ve kimya alanındaki yenilikler, deneysel fotoğrafçılık alanında hızlı ilerlemelere neden olmuştur. Fotogram, fotomontaj, üst üste çekim, sandviç, kızıl ötesi filmler, çeşitli filtreler gibi yöntemleri deneysel fotoğrafçılığın sadece birkaç örneği olarak sayabiliriz.

Deneysel fotoğrafçılık özgün düşüncelerin düşsel ürünü olmakla beraber fotoğrafçılığın tüm teknik olanaklarından faydalanarak onun yaratıcılığını ise istediğimiz yönde kullanmamıza olanak sağlıyor.

Günümüzde Floris Neusüss, Pierre Cordier, Susan Derges, Garry Fabian Miller ve Adam Fuss gibi çağdaş fotoğraf sanatçılarının fotoğraf sanatı içinde farklı ve önemli çalışmalar yaptığı, deneysel fotoğrafçılık açısından önemli eserleri ile fotoğraf sanatına katkıda bulunmaya devam etmektedirler.

5.1. Floris Neusüss

Şekil 5.1. Floris Neusüss, Fotogram

1937 Almanya Lennep doğumlu Floris Neusüss, kariyerini fotogramda deneyim kazanmaya, kendini geliştirmeye ve fotogramı öğretmeye adadı. Sanatçı olarak çalışmasının yanı sıra kamerasız fotoğrafçılık üzerine seçkin bir yazar ve öğretmen olarak da bilinir. İlk olarak 1960'larda sergilediği Körper fotograms ile Neusüss yenilenen bir tutkuyla fotogram dönemine başladı. O zamandan beri sürekli olarak fotogramın sayısız, teorik, kavramsal ve görsel olasılıklarını keşfetti. Çalışmaları zıtlıkları konu edinir: siyah-beyaz, gölge-ışık, hareket-durağanlık, varlık-yokluk ve üç boyuttan iki boyuta geçiş. Nesnelere fiziksel bağlamdan uzaklaştırarak izleyiciyi şeklin niteliğini, aslını düşündürmeye teşvik eder. Floris, eserlerinde gerçeklerden uzaklaşma, zaman ve fiziki dünyadan kopma hissini verir. Onun tüm resimleri mitoloji, tarih, doğa ve bilinçaltını inceler.

1937'te Almanya Lennep'te doğan Neususs, bütün kariyerini fotogram öğrenimi ve öğretimi ile uygulamasını yaygınlaştırmaya adanmıştır. Neususs fotoğraf sanatçılığının yanı sıra fotoğraf makinesiz fotoğrafçılık konusunda etkili bir yazar ve öğretmendir. İlk olarak 1960'larda sergilediği tüm vücut fotogramlarla hem ölçek hem de görsel uygulamada fotogram sürecine yeni bir istek ve tarz getirmiştir. O zamandan beri devamlı olarak fotogramın çok sayıda teknik, kavramsal ve görsel olasılıklarını incelemiştir.

Fotoğraf makinesi olmadan gerçekleştirilen fotoğraflama işlemi ile fotoğraf makineli fotoğraflama işlemi birbirinden farklıdır. Fotogram yapmak fotoğraf yapmanın neredeyse tam zıttıdır. Fotogram bir resim gibidir: Boş bir kâğıdınız vardır ve üzerine adım adım bir resim yaparsınız. Fotoğraf makinesi ise önünüzde gördüğünüz şeye benzeyen anlık bir görüntü sağlar(www.aestheticamagazine.com/blog/floris-neususs-ancient-and-modern-londo/10.09.2013).

Şekil 5.2. Floris Neusüss, Fotogram

Fotoğraf makinesiz fotoğrafçılık, daha önce görülmemiş bir şeyi yansıtan görüntüler oluşturmak için kullanılabilir.

Her ikisinin de ortak noktası olan tek şey ışığa duyarlı materyallerin kullanımı ve "foto" ön ekidir. Fotoğraf, bir lens yoluyla yansıtılan görüntüyü kaydeder, yakalanan tek şey yansıyan ışıktır. Fotogram ise ışıkla çizilen bir tür resimdir, Moholy-Nagy'nin ifade ettiği gibi, bir resimde pigmentler nasıl merkezi bir rol oynuyorsa ışık da böyle bir rol oynayabilir (www.vam.ac.uk/content/articles/c/camera-less-photography-artists/10.08.2013).

5.2. Adam Fuss

Şekil 5.3. Adam Fuss, Fotogram

Adam Fuss 1961'de İngiltere'de dünyaya geldi. Babası kadın kürkü imal ediyordu, annesi ise Avusturalyalı bir model idi. Fuss'un babası 1961'de felç olur ve 1968'e yani ölümüne kadar sürekli bakım görür. 1980'de Avusturalya'ya geri döner. Ogilvy&Mather ajansında fotoğrafçı çırağı olarak kariyerine başlar. 1982'de New York'a taşındı ve orada Metropolitan Sanat Müzesi'nde partilere özel olan bir sanat kafesinde garsonluk ve bir dizi farklı işte çalıştı. Fuss 1984'te pinhole(iğne deliği) kamera görüntüleriyle ilgilendi. Adam Fuss'un fotograma takıntılı bir ilgi duymasına yol açan neden pinhole(iğne deliği) kameradan sızan ışık, yüzeydeki toz parçacıklarının uzatılmış gölgeler yaratmasına neden olan bir açıyla fotoğraf

emülsiyonuna çarpmasıdır. Fuss o anı, “Bu işlemi yaptığımda bunun hiç fark etmediğim başka bir dünyanın görüntüsü olduğunu gördüm” sözleriyle anlatıyor ve diyor ki, “Kameranın işleyiş dizgesine o kadar şartlanmışız ki görsel alfabenin yarısını kullandığımızın farkında değiliz. Tüm sadelikleriyle fotogramlar alfabenin bilinmeyen harflerini öğretiyor.” (Higgins, 2014:88) Fuss 1985’te Massimo Audiello galerisinde sergiye sundu. Fuss’un çalışmaları dünya çapında büyük müze ve galerilerde sergilenmiştir.

Şekil 5.4. Adam Fuss, Fotogram

Fuss geniş bir duygu yelpazesini yakalamak için çeşitli tarihsel ve çağdaş fotoğrafçılık tekniklerini barındırarak seçkin bir sanatçı oldu. Sanat eleştirmenleri, sanatçının dünyanın ve hayattaki bir anın gelip geçiciliğini anlatan çalışmasını betimlerler. Fuss’un fotogramları; bebekleri, su damlacıklarını, yeni elbiseleri, hareket eden ışıkları, yılanları, ayçiçekleri, tavşanların iç organlarını ve insan kafatasını betimler. Fuss, kamerasız fotoğraf elde etmek için karanlık odada çalışır. Işığa duyarlı kâğıdın önüne yahut üstüne nesnelere yerleştirir, flaş ampulü ile

pozlandırmayı yapar, nesnelere fotoğraf kâğıdına pozlanır ve böylelikle oluşan silüetler bir fotogram meydana getirir. “Aslında temalarımı karanlıkta keşfettiğimi hissediyorum” der Fuss ve ekler ”Zaten karanlık oda keşifler yaptığımız bir gölge alanı” Son zamanlarda Fuss, artık modası geçmiş bir fotoğraf tekniği olan daguerrotype plakaların üstünde fotogram yapmayı keşfetmiştir (Higgins, 2014:88).

Şekil 5.4. Adam Fuss, Fotogram

Muhtemelen Fuss'un en popüler fotogramları halkalar oluşturan suyun sığ bölümünde sırtüstü duran bebekler ve çocuğun hareketinden etkilenen su damlacıklarıdır. Onun son resimleri tek bir damlayla dağılan dalgalar (ark serisi), kelebek kozaları, canlı yılanların sürünme izleri ve otobiyografik (kendi) çocukluk resimlerini içerir.

Şekil 5.5. Adam Fuss, Fotogram

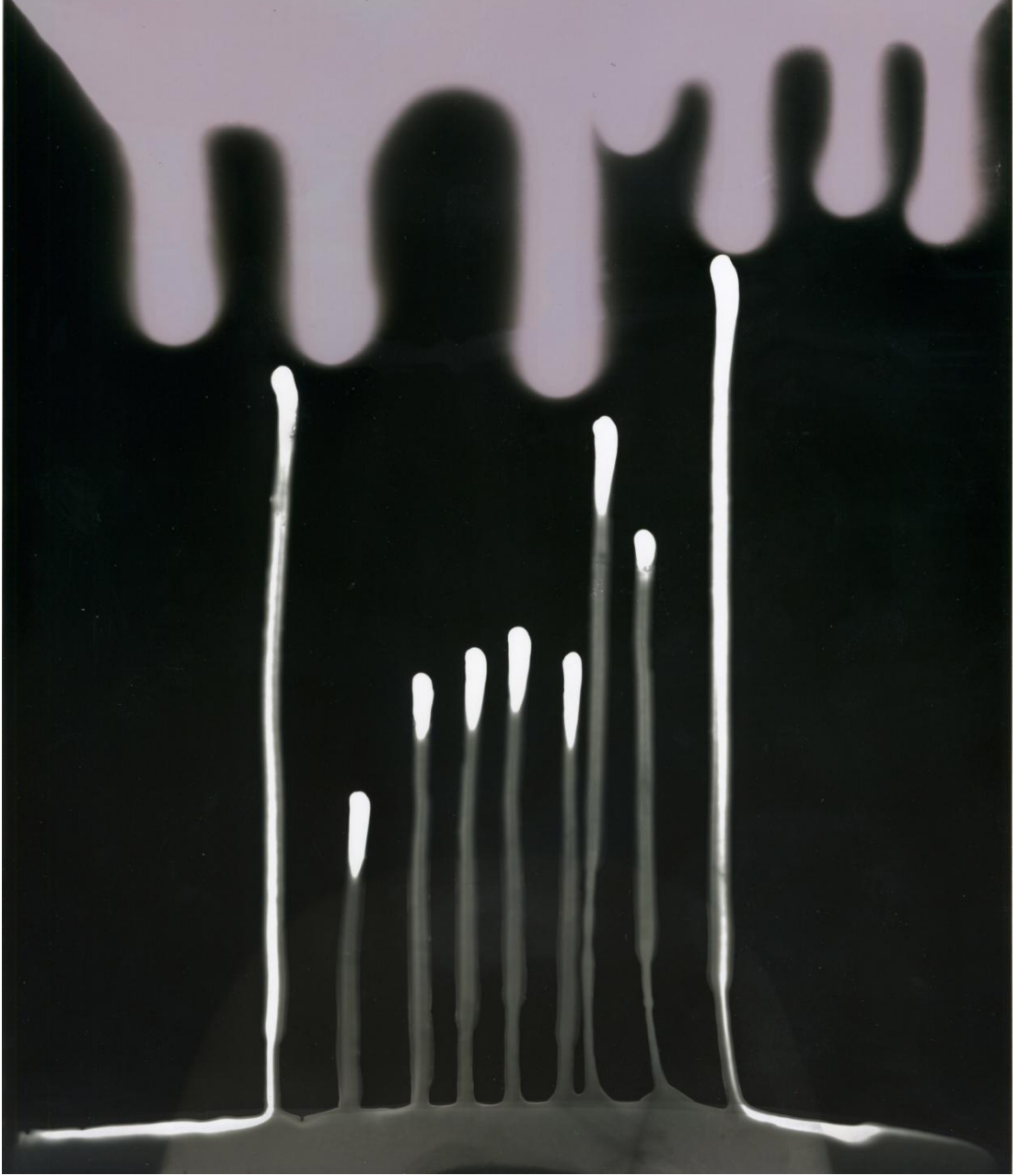
5.3. Pierre Cordier

Şekil 5.6. Pierre Cordier, Fotogram

28 Ocak 1933'te Brüksel'de dünyaya geldi. "Chemigram"ın babası olarak da bilinen Cordier, Belçikalı bir sanatçıdır. Cordier, Chemigramın öncüsü ve onun sanatsal ifadede bir araç olarak geliştiricisidir.

Cordier kozmetik ürünleri üzerine endüstriyelleyen Fransız-Belçikalı bir ailede doğdu. Küçükken caza merak saldı. Çalışmalarına bu müzik türünün özgürlüğünü yansıtır.

Şekil 5.7. Pierre Cordier, Fotogram

1952’de Georges Branes ile arkadaş olan döneminde fazla tanınmayan şair ve şarkıcısı Cordier’in sesini kaydetti ve onun fotoğraflarını çekti. Brassens’in Cordier üzerinde derin bir etkisi vardı ve seçtiği “Uzun Soluklu Yol”u keşfetmeye

devam etmesi konusunda onu cesaretlendirmiştir. Üniversite Libre'de Bruxelles'de siyasi bilimler okuduktan sonra 1956'da Almanya'da askerliğini tamamladı.

10 Kasım 1956'da Enika isimli Alman genç bir bayana bir fotoğraf kâğıdı üzerine ojeyle duygularını yazdıktan sonra Cordier Chemigram olarak adlandırdığı şeyi keşfetti. Vernik, yağ ve balmumunun fiziksel karışımı ile fotoğrafçılığın kimyasını tam ışıklı bir ortamda agrandizör ve kamera kullanmadan birleştiren bu teknik Cordier için bir plastik dili ve deneylerin temel kaynağı olmuştur. Bu Cordier'in her türlü açıdan anlaşılması imkânsız büyüleyici resimler oluşturmasını sağlayarak, boyama fotoğrafçılık ve yazının sınırlarına yeni bir görüş kattı. Bir ressam gibi çalışarak fotoğraf kâğıdı ile tuvali yer değiştirir. 1967'de son bulan görsel çalışmalarının yanı sıra profesyonel bir fotoğrafçı olarak kariyerine devam etti. Özgün fotoğrafçılık akımının kurucusu ve profesörü OttoSteinert'in (1915-1978) cesaretlendirmesi ile Cordier, fotoğrafik portrelerin yanı sıra birçok Chemigram üretti. Bu çalışmaları 1958'de Polonya'da "Özgün Fotoğrafçılık Sergisi 3"te sergilendi(www.pierreCORDIER.com,5.08.2013).

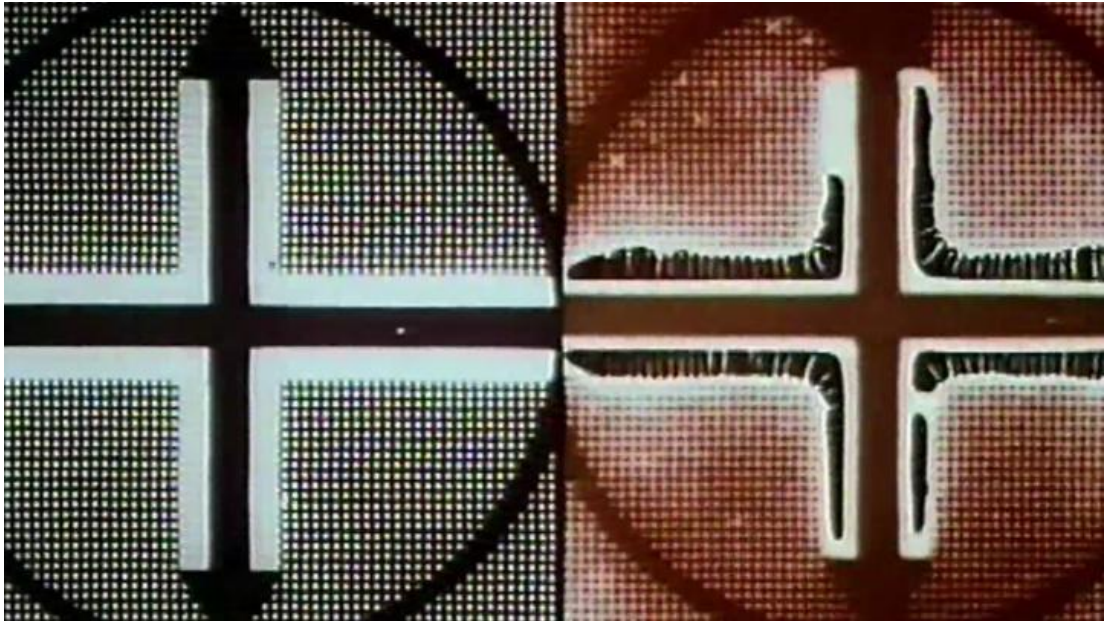

Şekil 5.8. Pierre Cordier, Fotogram

1960'tan 1970'lerin ortasına kadar Cordier deneylerine devam etti. Renklerle ilgili araştırma (1961), foto-chemigram (1963) ve sihirli vernik (1972). Ayrıca bazı deneysel filmleri de sahneye koydu ve 1965'ten 1998'e kadar The Ecole Nationale Des Arts Visual'de okutman oldu. Sanatsal fotoğrafçılığın Avrupa'da kabul edilmediği yıllarda Denis Brihat ve Jean Pierre Sudre ile birlikte 1967'de NewYork'ta sunduğu sergisi büyük yankı uyandırdı. Sonraki yıl Almanya'da Gottfried Jager ile birlikte üretken fotoğrafçılık hareketinin kurucularındandı. 1977'de Aaron Siskind ile buluşması çok önemliydi. Bu, muhteşem Amerikalı fotoğrafçı onun manevi babası oldu ve ona New Bauhaus'taki önemli pek çok figürü tanıttı.

1970'lerin sonu özellikle kazançlı sergilerin ve önemli görüşmelerin dönemi idi. Ayrıca Cordier Chemigram tekniğindeki teknik ustalığını ortaya koydu. 1988 yılı, Brüksel, Belçika'da Güzel Sanatlar Müzesindeki Retrospektif eseriyle ve Brüksel tüneli için anıtsal eser yapımı ve Acedemic Royale'de "Belgique" tanıtımı onun kıdemliliğinin sembolüydü. Elli yıllık araştırmayı sentezleyen bir monografinin basımına malzeme toplamak için 1992'den 2007'ye kadar Fransa'nın güneyinde yaşadı. 2007'deki basımından beri Paris'te Merkez Pompidou ve Londra'daki Victoria&Albert müzelerinin her biri kendi koleksiyonları için beş chemigrama sahipti. Victoria & Albert müzesindekiler 2010 ekiminden 2011 şubatına kadar sergideydiler.

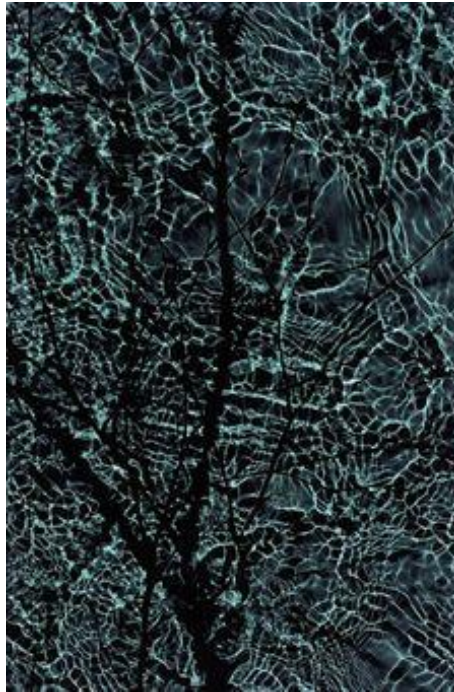
Şekil 5.9. Pierre Cordier, Fotogram

Pierre Cordier'in birkaç teknikten oluşan sanatını sınıflandırmak zordur ve bu da sanat-tarih ilişkisi sorusunu ortaya koyması açısından önemlidir. Nihayetinde karışık dilli bir cevap anahtarı olacak gerçek kişilik mitolojisi doğurur.

5.4. Susan Derges

Susan Derges 1955 doğumlu, İngiliz "camera-less (kamarasız)" fotoğrafçılık yönteminde uzmanlaşan, çoğunlukla doğal manzaralarla çalışan bir fotoğraf sanatçısıdır. Yoğun olarak Avrupa, Amerika ve Japonya'da sergiler açmış ve Metropolitan Müzesi'ni de içine alan birçok müzede çalışmalar yapmıştır.

1973 ile 1979 yılları arasında Chelsea Sanat ve Dizayn Kolejinde ve 1977 ve 1979 arasında Slade Sanat Okulunda resimle ilgili eğitimini tamamladı. Daha sonra bugünlere kadar geliştirdiği kamarasız fotoğrafçılık tekniğinin kökleşmesine önyak oldu. Elde edilen ilk sanatsal ilerlemelerini sağlamak için tekrar fotoğrafçılığa döndü. Rotary Foundation Award (1981) (ödül), JWC Award(1984) ve Tsukuba Üniversitesinde doktora tezinde üstün başarı gösterdi. 1981 ve 1985 yılları arasında Japonya'da çalıştı ve uzun yıllar burada yaşadı. Japonya'dan sonra 1986 ile 1991 arası İngiltere'ye yerleşerek Londra'da yaşadı. 1992'de Devon Dartmoor'a taşındı. 1993'te South West Arts'ı (Güney Batı Sanatları Ödülü'nü) aldı ve Exeter, Plymouth Üniversitesinde Media Arts'a okutman olarak atandı.

Şekil 5.10. Susan Derges, Fotogram

Middlesex Üniversitesinde fotoğrafçılık ve resim üzerine eğitim verdikten sonra Susan Derges dikkatini soyut çalışmalar üzerinde yoğunlaştırdı. Çünkü Derges, görüneni kaydetmektense görünmeyeni konuşturmayı vaat ediyordu. Derges, kamera daima izleyici ile özneyi birbirinden ayırır, yönteminin hayal kırıklığını yaşadktan sonra kamerasız fotoğrafçılığa döndü. Bir sonraki çalışmalarının büyük kısmını doğal dünyaya bağlılık ve doğal dünyayla ayrılığın ilişkisini içermiştir. Çalışmaları daima anlamın bütünlüğünün, fizik ötesi ve mecazi boyutlarının anlam ve önemini taşır. Yöntemleri gözlemediği dünyayla doğrudan bağlantı kurarken, fotogramı içeren kamerasız yeni kayıt yöntemi için ise sürekli olarak bir çalışma yapıyordu.

Şekil 5.11. Susan Derges, Fotogram

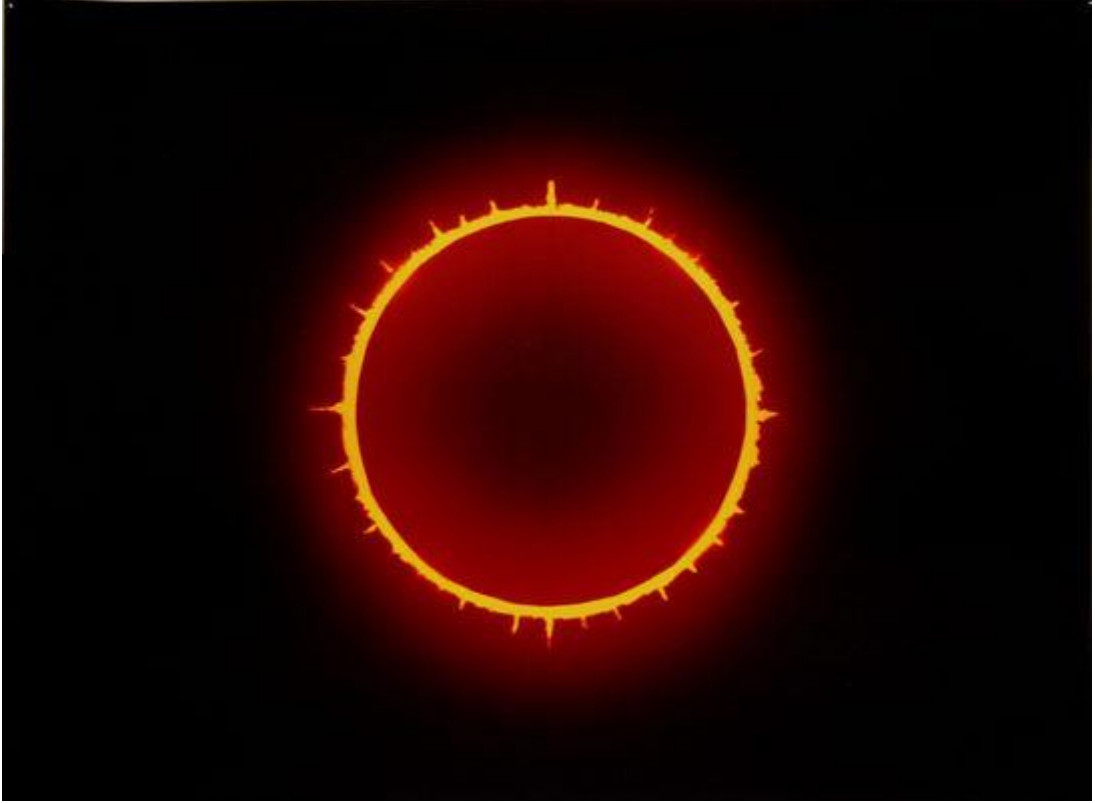
Derges kamerasız fotoğrafçılığı ilk olarak Japonya’da yaşadığı dönemde deneysel bir yaklaşımla incelemeye çalıştı. O, 1985’teki Chladni Figures çalışmasını; doğal, düzen ve kaosun hayali olarak siyah ve beyaz görüntülerini oluşturarak emülsiyon üzerine doğrudan zımpara tozu serpererek oluşturdu. “1991 The Observerand The Observed” serisi için Derges izleyici ve nesnenin bağımsızlığını keşfetti. “1997 River Taw” serisi için bir flaş lambasının yardımıyla görüntüleri çevresel ışığa maruz bırakarak fotoğraf kâğıdını nehir yatağına yerleştirerek gece çalıştı. Derges’in “Under the Moon” serisi ayın fotoğraflarını ve karanlık bir odada ses titreşimlerine maruz kalan su ve su kanallarının birleşimini konu edinirken onun River Taw tekniği ise doğal manzarayla doğrudan ilişkisini içerir. Derges’in resimleri dış dünyanın doğal gerçekliklerine dayalı olmasına rağmen hayal dünyası ve bilinç altı yaşamı yansıtan mecazi bir boyut üstlenir.(www.vam.ac.uk/content/articles/c/camera-less-photography-artists/10.08.2013).

Şekil 5.12. Susan Derges, Fotogram

Susan Derges'in sergileri NewYork'ta Dangizer, Londra'da Purdy Hicks, İskoçya'da Ingleby ve Tokyo'da ise Nichido Contemporary Galerisinde sergilenir.

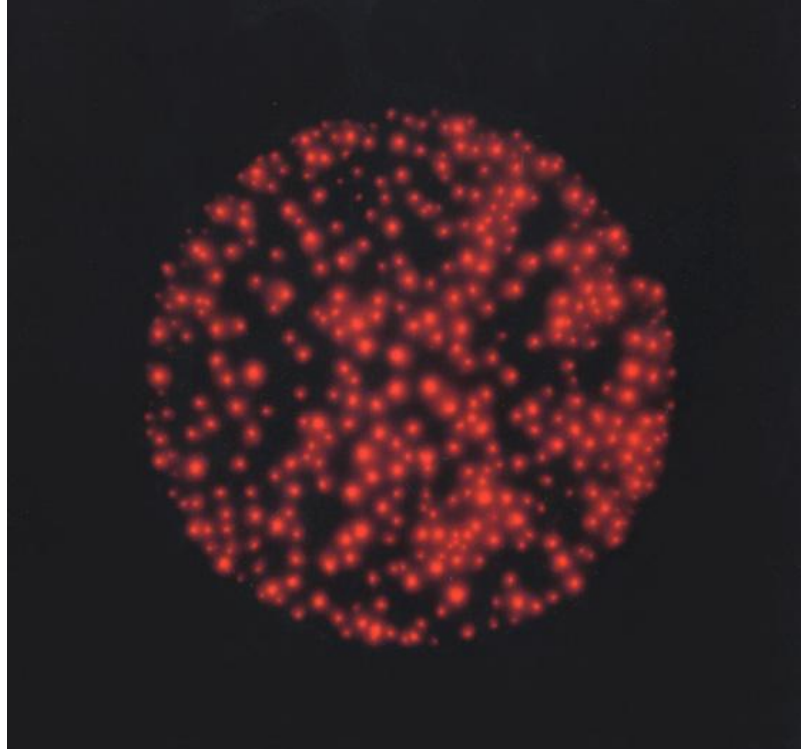
5.5. Garry Fabian Miller

Şekil 5.13. Garry Fabian Miller, Fotogram

Garry Fabian Miller, 1957 İngiltere Bristol doğumludur. Miller, fotogramın başka bir çeşidiyle çalışır: Luminogram Işığın ya içinden geçtiği ya da etrafından dolaştığı nesnelere ve şablonların fotoğraf kâğıdıyla arasındaki mesafenin ayarlanmasıyla elde edilen kompozisyonlarda ışık, nesneye ayrıcalıklı bir güzellik katar. Bauhaus üstatlarından Laszlo Moholy-Nagy, 1920'lerin başından, öldüğü 1946 yılına kadar luminogramlarla denemeler yapar ve bunları ışık resimleri olarak görmüştür (Higgins, 2014:215).

Şekil 5.14. Garry Fabian Miller, Fotogram

Eserlerinin çoğu güneşlenmenin süreçlerini ölçen deneyler yardımıyla bir gün, ay ve yılın döngüsünü işler. Çalışmaları birbirini takip eden bir motif ve renk yelpazesıyla zenginleştirmiştir. Birçok defa da resimleri bilinen manzara ve doğal ışık olgusuyla elde etmiştir.

Bu renkli geometrik şekiller 1950’de Bauhaus sanatçısı Josef Albers tarafından başlayan, “Kareye Övgü” resim serisini çağrıştırır. Ancak bunlar salt fotoğraf yöntemleriyle, tekniğin en saf halini kullanarak, ışığın kamera yardımı olmadan kâğıda düşürülmesiyle üretildiler. Bu fotogramlar dünya üzerinde var olan nesnelere çerçevelemezler. Sanatçı “yaptığım resimler henüz görülmemiş şeylerin temsilleri,” der. Bunlar soyutlamalardır, filozof Nigel Warburton’a göre ise bunlar “Sizi sıradanlığın ötesine taşıyan saf algılama anlarıdır. Fabian Miller’in yaklaşımı, indirgencilikle çözülmüş dünyayı görme imkânını sunan en temel unsur olan ışığı açığa çıkarmanın peşinde koşmaktır(Higgins, 2014:214).

Miller, vizyonu’nun özünde iş hayatı ile dış dünyayı iç içe ve geniş düşünce dünyası çerçevesinde bir sanatkar olgusuyla tasvirini yapar. Oluşturduğu eserler sade ama çok katmanlı, huzurlu, sakin ama enerji doludur.

5.6. Walead Beshty

Walead Beshty; 1976 İngiltere doğumlu olan sanatçı, efsanevi Bauhaus fotoğrafçısı ve fotogramın öncülerinden Laszlo Moholy-Nagy'nin büyük torunu Dan Hug ile modernizm hakkında yaptıkları heyecanlı bir sohbet, onu kamerasız fotoğraf çekme tekniğini araştırmaya yönlendirir. Beshty "Fotogramlar genellikle eşsizlikleri üzerinden değerlendirirler ama benim yapmış olduğum fotogramlar değiştirilebilir, tekrarlanabilir çünkü bir dizi kurala göre üretilirler." Buna rağmen, ne olursa olsun her unsuru etkileyen şans değişkeni, her bir fotogramın farklı farklı görünmelerle doğmasını sağlar. Bu ilginç bir paradoksa yol açar; her biri emsalsiz olsa bile hepsi, Beshty'nin de dediği gibi, "geleneksel yaklaşımın terminolojisiyle aynı şeyin imgeleridirler.

Şekil 5.1. Walead Beshty, Fotogram(2008)

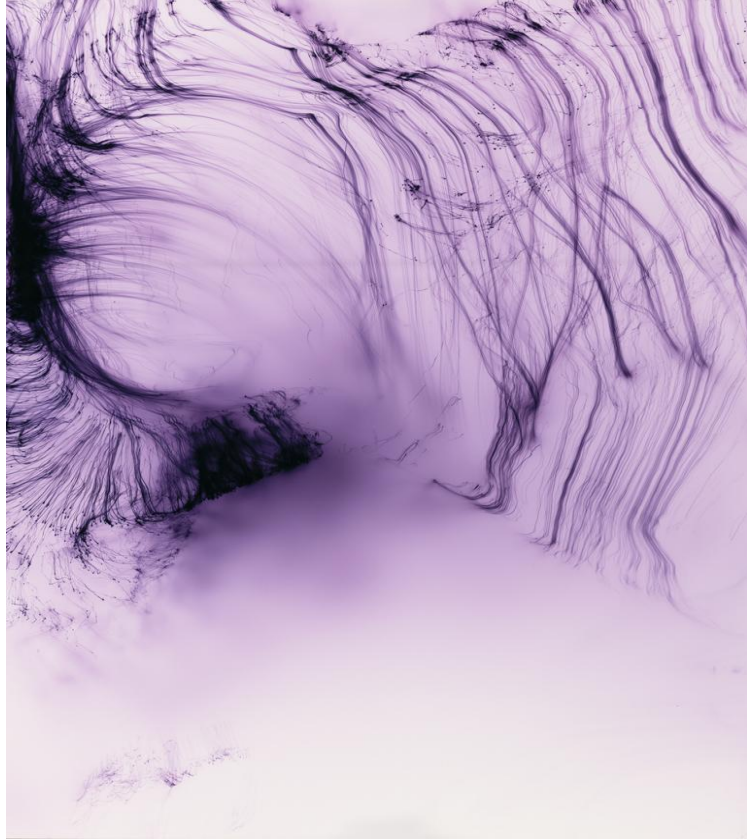
Beshty, fotogramlarını karanlık odada yapma azmini ve mücadelesini şöyle tanımlıyor: "Her biri iki saatten fazla sürüyor. Sadece bitmesini istiyorsunuz, terliyorsunuz; karanlıktasınız, bir şeylere takılıyorsunuz." Fotoğraf kâğıdını katlayıp yahut rulo yapıp üç boyutlu şekiller oluşturduktan sonra bunları ışık yardımıyla pozlar. Önceden belirlenmiş kurallar silsilesini takip ederek görüntünün nasıl

sonuçlanacağı konusunda kontrolü elden bırakır ve “sürece dâhil olan başka bir makine haline geliyorum” der.(Higgins, 2014:216).

Şekil 5.16. Walead Beshty, Fotogram (2008)

5.7. Wolfgang Tillmans

Şekil 5.17. Wolfgang Tillmans, Luminogram

1968 Almanya doğumlu olan Tillmans, 1990'larda ortaya çıkan en etkileyici fotoğrafçılardan biri olarak anılır. İlk çocukluk döneminde dergi ve fotoğraf koleksiyonu yapmaya başladığında fotoğrafa olan ilgisini keşfeder. 1983'te öğrenci değişimi ile gittiği İngiltere'de İngiliz gençliğini ve yerel modayı ve zamanın müzik dergilerini tanıdı. 1987'den 1990 boyunca Hamburg'da yaşadı aynı zamanda burada ilk kişisel sergilerini açtı. Soyutlamaları çok fazla bilinmese de 1992'den bu yana 900 parça soyut çalışmalar üretmiştir. Bu ilgisi Parkett dergisi ("Parkett Edition", 1992-98) için yaptığı, "karanlık odamdan çıkan hatalar ve yanlış baskılar" dediği görselleri bir araya getirdiği bir sergiye başladı. Daha sonra "objektif kullanmadan" ürettiği görsellere giderek daha fazla odaklandı. Işığı doğrudan fotoğraf kâğıdına yönlendirmek için kullanabileceği araçlar ve aydınlatma aparatları geliştirmeye başladı.

Şekil 5.18. Wolfgang Tillmans, Luminogram

Tillmans soyutlamalarının gücünü fotoğrafik doğalarından kaynaklandığına inanır ve derki, "Göz bunları fotoğraf gibi ayırt edebilseydi kafamızın içindeki ilişkilendirme mekanizması onları gerçeklikle ilişkilendirirdi" (Higgins, 2014:219).

5.8. Robert Rauschenberg

Rauschenberg, herhangi bir akımın parçası sayılmayacak derecede bireyselci olsa da soyut dışavurumculuk ile pop sanatı arasında köprü vazifesi görmüş olduğu söylenebilir. Dünya çapında bir ressam ve heykeltıraş, baskı resim ustası ve performans sanatçısı olarak tanınan Amerikalı sanatçı aynı zamanda fotoğrafçıydı. ABD'de sanata temsil olgusunu geri döndürmüştür. Geliştirdiği birçok yeni teknik ve yöntem, ondan sonraki kuşakların genç sanatçıları tarafından da kullanılmıştır.

Rauschenberg'in tarzı, bazen arkadaşı Jasper Johns ile beraber Neo-dada olarak tanımlanır. Etkilendiği sanatçılar arasında Dada sanatçısı Kurt Schwitters, ressam ve renk kuramcısı Josef Albers ve kavramsal sanatın öncülerinden Joseph Beuys sayılabilir.

Şekil 5.19. Robert Rauschenberg bu yapıtaki dört görseli de büyük boy polaroid fotoğraf makinesi ile elde etti 20x24 büyük format polaroid

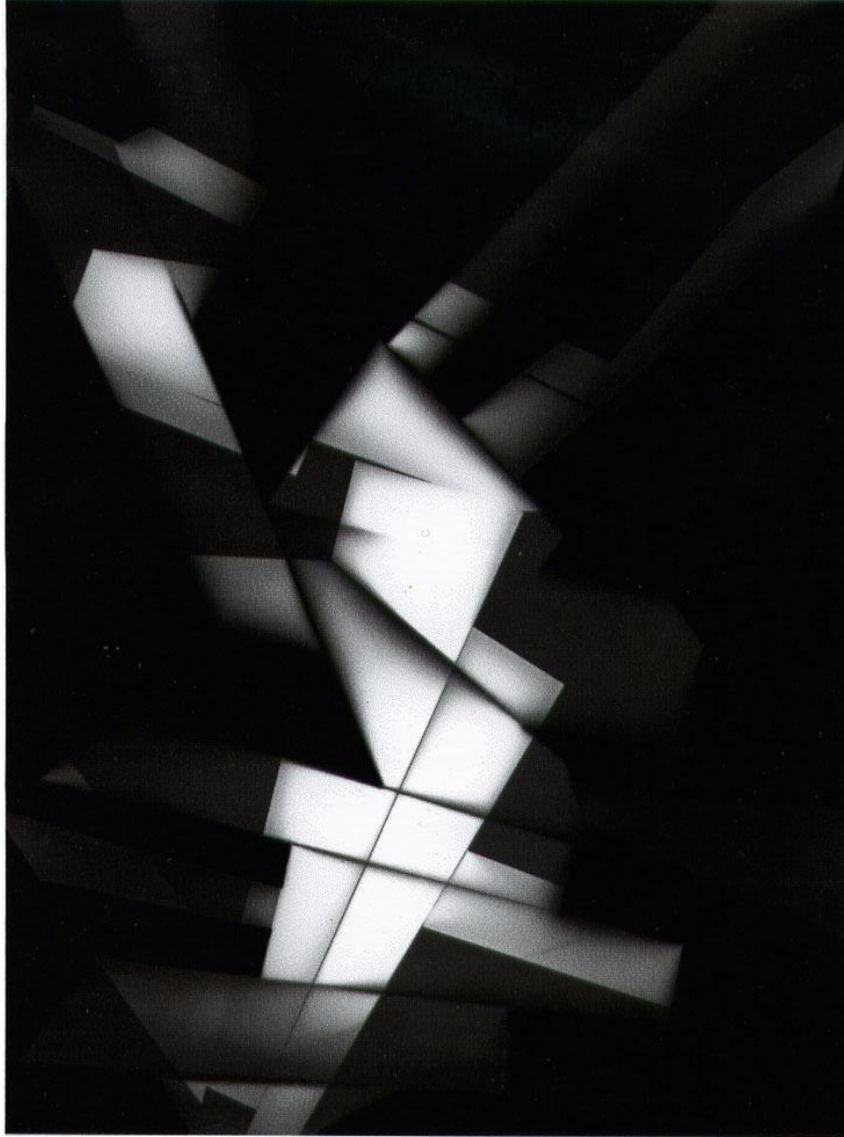
Eleştirmen Jonathan Green onu “Geçen on yılın beklide en önemli ve en az şükran duyulan fotoğrafçısı” olarak tanımlar ve şöyle devam eder, “Rauschenberg’in dünya resim sanatındaki konumu, fotoğraf tarihiyle ilgili tartışmalarda genellikle gözden kaçırılan yenilikçi fotoğrafçı rolünü gölgeliyor(Higgins, 2014:189).

Şekil 5.20. Robert Rauschenberg'in bir çalışması

Rauschenberg, büyük ölçekte polaroid fotoğraf makineler ile çalışırdı; özel üretim olan makineler ahşaptan yapılan ağırlığı 107 kilogram, standı 1,5 metre olan dev polaroid makinelerdi. Çok yakından bakıldığında bile grenin görülmediği böylesine kaliteli görseller üretmiştir. Çıkan bu görselleri Rauschenberg çamaşır suyuyla fotoğrafın yüzeyini boyayarak detayları siler. “Ağartıcı” serisinde denilen bu görseller, Rauschenberg'in karşılaştığı her sanatsal aracın sınırlarını zorlamak konusundaki yenilikçi ve ısrarlı yaklaşımını ortaya koyar. Tek bir hareketle genel kategorileri altüst etmiş ve polaroid bir fotoğrafı ressamlara özgü tavırla tuvale dönüştürmüştür (Higgins, 2014:189).

5.9. Markus Amm

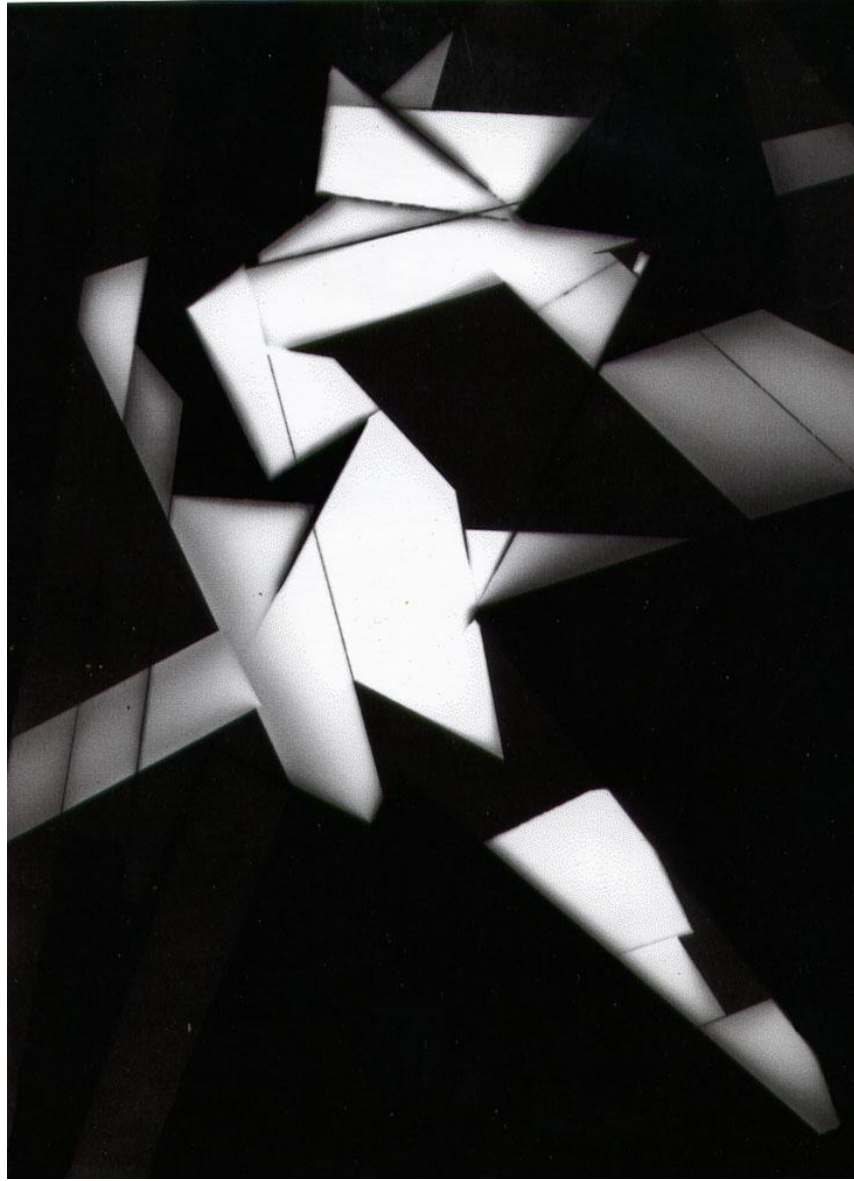
Şekil 5.21. Markus Amm 1999 elyaf bazlı kâğıt üzerinde Fotogram 24 x 18 cm

Markus Amm, 1969 Almanya doğumlu ve Berlinde yaşıyor. Sanatçı modernizmin mirasını ciddi bir şekilde araştıran genç nesil sanatçıların en iyi bilinenlerinden biridir. İlk bakışta Markus Amm'in soyut fotoğrafik çalışmaları, kolâjları ve tabloları geçmişin yenilikçi hareketlerinin dilini hatırlatır. Fakat Alman sanatçının en son ilgilendiği şey geçmişe nostaljik bir dönüştür.

Amm 1997'de yapmaya başladığı ve diğer eserlerine paralel olarak on yıl boyunca yaptığı luminogramlar Alman koleksiyon bankası tarafından satın alındı.

Amm "Fotogramı, bir objeyi fotoğrafik sayfanın üzerine yatırarak ve onu negatif bir görüntü olarak kaydederek yapıyorsunuz." diye açıklıyor. Ve söyle

devam ediyor“Işık birimi gibi bir luminogram, obje ile değil de sadece ışık ile çalışıldığında yapılır. Farklı şekillerde fotoğrafik kâğıdı katladım ve sonra onu ışıklandırdım. Işığın katlar boyunca nerelerden geçtiğini, nereye nüfuz ettiğini, nereye etmediğini, fotoğrafik kâğıt tarafından nerede yansıtıldığını ya da kendi kendisini nasıl yansıttığı tam olarak görebilirsiniz. İlk denemelerde basit bir şekilde fotoğrafik kâğıdı rulo yaptım ve çakmak ile ışıklandırmak için ona tuttum. Işık farklı şekilde kâğıdın farklı tabakalarına nüfuz ettiği için, grinin farklı tonlarının açığa çıkmasıyla sonuçlandı.” Bu şekilde ortaya çıkan görüntüler nerdeyse auratik görünüyor. Fakat Amm'in de vurguladığı gibi, onlar yapıcı oldukça ilkeldirler.

Şekil 5.22. Markus Amm 1999 elyaf bazlı kâğıt üzerinde Fotogram 24 x 18 cm

Bu tamamen Amm'in artistik stratejisini tanımlayan üstünlük ve pragmatizm(uygulayıcılık) arasındaki bu kararsızlıktır. O artistik süreçleri ve problemleri estetikleştiriyor; onun luminogramları'nın üzerindeki kıvrım izleri fotoğraflık kâğıtların daha önce üç boyutlu bir objeye katlandığını ya da rulo yapıldığını gösteriyor ve böylelikle boşluk fikri karenin içine ekleniyor. İlkel çizimler Amm'in çoğu eserinde fark edilebilir. Amm, benim için bu süreç temelli bakış açısı çok önemlidir diye açıklıyor; bakan kişi çizilmiş çizgileri yapıştırmadığını bunun tamamen farklı bir şey olduğunu görebilir. Amm'in eserinde"saf, kutsal fikir" ve sanat eseri arasındaki bozukluk her zaman aşikârdır. Amm, bunun kompozisyon ile alakalı olduğunu fakat ayrıca kompozisyonu tamamen parçalara ayırmakla ya da güzel bir resmin tam zıttını yapmakla alakalı olduğunu söylüyor.(https://www.saatchigallery.com/artists/markus_amm.htm/08.04.2014).

5.10. Abelardo Morell

Şekil 5.23. Armut Natürmort: Fotogram (2006)

Küba doğumlu Amerikan sanatçı Abelardo Morell'in kariyerinin son 27yılıının izlerini taşıyan iki ayrı galeride 100'ü aşkın fotoğrafını gösterime açtı. Massachusetts Sanat ve Tasarım üniversitesinde profesör olarak görev alan Morell öğretimini ışık bilgisi ve ilk fotoğraf teknolojisi üzerine çalışma yaparak geliştirdi.

Şekil 5.24. Abelardo Morell Şarap Cam Natürmort: Fotogram 20x24 üzerine "filmi, kontak baskı (2006)

Morell'i kamera obscura gibi ilkel aletlerin etkilerini taklit ederek daha büyük ölçekli bir makine yaptı.

Görsel dünyadaki merak hissi onun 80'lerin sonundan çocukluk teması üzerine bir eseri bunu kanıtlar. 1986'da oğlunun doğumundan sonra bir çocuğun meraklı bakış açısından evin sıcak dünyasını keşfe başlaması Morell'in fotoğrafçılığı büyük bir değişime maruz kalır. Oğlunun bakış seviyesini dikkate alarak kamerayı zemine yerleştirir ve sanki büyüyormuş gibi olanbina bloklarını fotoğraflar.

Şekil 5.25. Abelardo Morell, Fotogram

Çalışmasındaki bu aşama her gün gördüğümüz yolu yeniden düşünmeyi amaçlar ve sıradanlığa merak duygusu aşılır. Morell'in dikkat gerektiren resimleri benzer farklılıkları betimler ve bizim alışkanlık haline getirdiğimiz nesne ve boşluk algımızı parçalar.

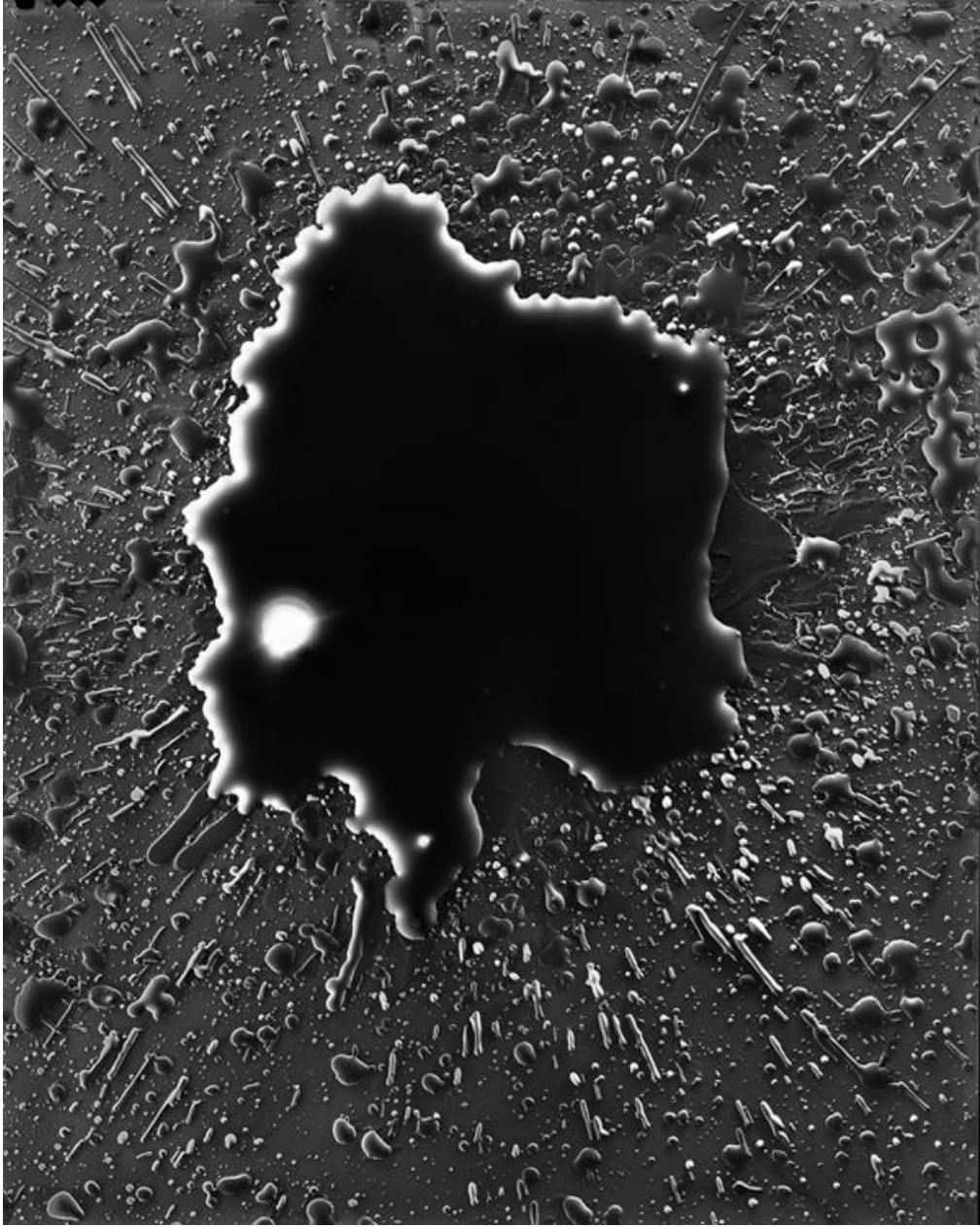

Şekil 5.26. Abelardo Morell (Şarap Cam: Fotogram 8" x 10" 2006)

Fotoğrafçılığın teknik temelleri ve kökeniyle ilgilenen Morell dış dünyadan kararmış bir iç kısma ters düşen bir görüntünün yansımını elde eden karartılmış bir pencerede küçük bir delik açarak evde kendi kamera obscurasını oluşturmaya başladı. Manzara resmi çekmek için ilk başlarda hareket eden cisimleri ortadan kaldırarak 6 ile 8 saat uzunluğunda poz yakaladı. Daha sonra dijital fotoğrafçılığa dönerek ve küçük delik (pinhole) yerine diyopteri (Optik'te bir merceğin veya aynanın optik gücünü (kıırma gücünü) ifade eden birimdir.) kullanarak poz süresini düşürüp keskinliği arttırdı. Bazen Küba, Venedik ya da New York'taki evden uzakta renklerle çalışan ve zaman zaman bir prizma yardımıyla dış perspektiflerin yönünü dahi değiştiren Morell'in "kamera Obscura" serisi çeşitlenir ama her sonuçlanan fotoğraf eşsiz, sıra dışı dizili, iç donanımlı ve mimari dış yapılara sahiptir.

Tente Kamerasıyla Morell ülkenin açık manzaralarını fotoğraflamaya başladığında 19. Yüzyılın akabinde Doğu Amerikayı keşfeder. Texas'taki Big Bend National Parkta çadırın altındaki zemine dış manzarayı yansıtan üstte bir periskop (iki yansıtıcı ayna veya prizmadan oluşan optik bir alettir) lense sahip olan taşınabilir çadır (tente) kamerasıyla deneye başlar. 'Kamera Obscura' serisiyle Morell son

görüntüyü yakalamak için ikinci bir kamera ile çalıştı. Çiğnenmiş ve göz ardı edilmiş zemin manzaralara mekân olmuştur. Işıksal bir göz yanılması tekniği izleyiciyi biri üç boyutlu manzara diğeri taşın düz tabakası, çimen veya kırılmış yeryüzü tabakası olan iki resimden oluşan birleştirilmiş görüntüyü bir yandan öbür yana çevirmeye iter. Engibeli zemin daima dokunmuş bir tabaka gibi görünür ki onun üzerine impresionist(izlenimci) ve pointilist (resim noktacı) tarzında boyanmış gibi manzara resmi yansıtılır.

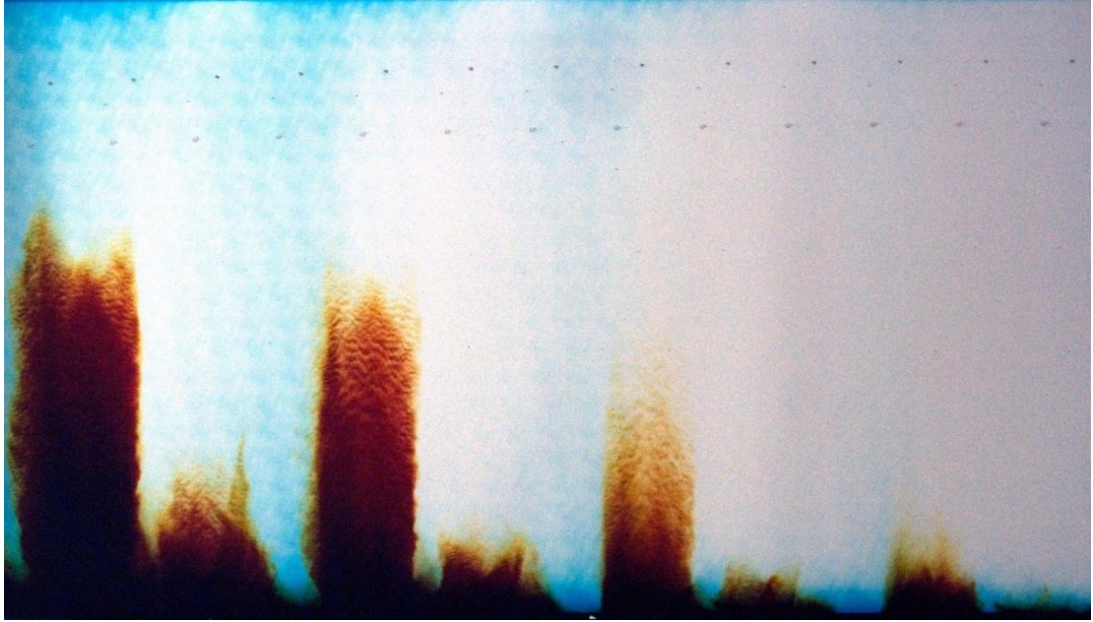

Şekil 5.27. Abelardo Morell (Sıçrayan Su: Fotogram 8'' x 10'' 2006)

Morell “Ben fotoğramlarımı üzerine su ve tuz gibi maddeler koyduğum 8 x10’luk film kullanarak yaptım. Sonuç olarak el yapımı bir negatif elde ettim. Bu süreç benim görüntüleri büyütme ve filme yerleştirdiğim nesnelere pozitif bir görüntüsünü elde etmeme katkı sağladı. Bazı durumlarda, çeşitli yüzey ve değerler sunmak için filmi kesip biçtim. Ne kadar soyut olurlarsa olsunlar görüntülerin tek boyutlu bir gerçekliğe sahip olmalarını istediğim için yaptım.”

5.11. Adam Broomberg & Oliver Chanarin

Adam Broomberg 1970 yılında Güney Afrika’nın Johannesburg kentinde doğdu. Oliver Chanarin 1971 yılında Londra doğdu. Her iki sanatçı da şu anda Londra’da yaşamakta ve çalışmaktadır. Geçen on yıl içinde Adam Broomberg ve Oliver Chanarin çatışma bölgelerinde fotoğraf çekmek amacıyla dünyanın pek çok yerine gittiler.

Şekil 5.28. Adam Broomberg & Oliver Chanarin, The Day Nobody Died 176,2 x 600 cm

Kendi savaş deneyimleri ile medyanın yansıttıkları arasında büyük farklılıklar gören Adam Broomberg ve Oliver Chanarin bu olayların yarattığı korkuyu yatıştırmak amacıyla klişe sözlerin ve klişe görsellerin kullanılma süreçlerine nasıl şahit olduklarını açıkladılar. Görsellerin hiçbirinin çatışmaların gerçek etkilerini yansıtmıyordu ve foto muhabirlerin savaşı betimlemek konusunda “sterilize” bir tavır sergilediğine, “bu tip haberciliği gazetecilikten ziyade danışıklı dövüş sözcüğünün

daha iyi tanımlayabileceğine kanaat getirdiler ve tepki olarak 50 metrelik fotoğraf filmiyle birlikte yanlarına kamera almadan Helmand'a gittiler (Higgins, 2014:210).

Amaçları kabul etmelerini istedikleri ve göstermelerini rica ettikleri görselleri ve anlatılara karşı direnmek ve buna bir son vermektir. Broomberg ve Chanarin araçlarının arka kısmını karanlık oda olarak kullandılar; aracın kapısını birkaç saniyelikliğine açıyorlar ve bir anlık görüntü kaydı yapıyorlardı. 6 metre eni olan bu geniş fotoğraf, fotoğraf makinesi olmadan pozlandı: Broomberg ve Chanarin ışığın görüntüyü şekillendirmesine izin vererek filmin bir parçasını güneş ışığı ile pozladılar. Sanatçılar, Afganistan'ın Helmand bölgesindeki İngiliz askerlerinin arasında savaş fotoğrafı çekerken bu fotogramı savaş muhabirliğinin sorgulanması için ürettiler (Higgins, 2014:210-211).

5.12. Christian Marclay

Geçen 30 yılda Christian Marclay Sesleri ve müziği görsel olarak heykel sanatına kolaj, yerleştirme, fotoğraf ve video gibi dallarda güzel sanatlar ile işitsel kültürün birleşmesini veya kombinasyonunu keşfetti.

Şekil 5.29. Christian Marclay "Cyanotype" Hepsi Bir Arada Serisi

Marclay ikinci el eşya satan yerel mağazaları dolaşarak bulduğu kasetleri iki farklı biçimde değerlendirir. “Momento ve Hepsi Bir Arada” serileri ile Marclay Cyanotype tekniği kullanarak düşüncelerini bu tür kompozisyonlarla ifade eder. Momento serisinde görsellerdeki manyetik şeritler düşey doğrultuda hizaları bozularak yukarıdan sarkıtılmıştır. Kâğıdın bu pozisyonda pozlandırılması sayesinde yerçekimi hissini başarılı bir biçimde gözler önüne serer.

Şekil5.30.Christian Marclay“Cyanotype ” Momento Serisi

“Hepsi Bir Arada” serisinde, diğer serinin aksine hiçbir yön duygusu ağılanmaz. Marclay bu baskıları 1840’larda icat edilen ve günümüzde de değiştirmeden kullanan nadir sanatçılardandır. İlk olarak Astronom Sir John Herschel tarafından 1842’de icat edilen ve ilk kadın fotoğrafçı olarak bilinen Anna Atkins tarafından fotoğraf alanında ilk olarak kullanılmıştır. Cyanotype tekniği amonyum demir sitrat ve potasyum ferrisüyanür gibi kimyasallar kullanılır. Özneler kâğıt üzerine konumlandırılır ve sonrasında bu kâğıt ultraviyole ışınlarla pozlandırılır ve ardından yıkanarak kurutulur.

Marclay, kasetlerin ölümünü betimlemek ve aynı zamanda sıradanlığın içindeki güzelliği göstermek için nesli tükenmekte olan 19'uncu yüzyıl Cyanotype tekniğini diriltir (Higgins, 2014:212-213).

Şekil 5.31.Christian Marclay“Cyanotype”

5.13. Christopher Bucklow

Christopher bucklow İngiliz kamerasız fotoğrafçılık hareketinin önde gelen figürlerinden biridir ve “kamerasız” fotoğraf çekme akımının bir parçasıdır. Susan Derges, Adam Fuss ve Garry Fabian Miller gibi oda görüntüleri doğrudan fotogramlara aktararak negatiften vazgeçmiştir.

Şekil 5.32. Christopher bucklow, Fotogram

Sanatçı büyük bir alüminyum Folyo parçası ile yaptığı gölgeleme ile bu alanda yeni bir adım atılmıştır. Ardından bu folyoda binlerce küçük delik açtı. Folyoyu büyük bir fotoğraf kâğıdı üzerine yerleştiren kendi yarattığı mekanizmayı kullandıktan sonra sanatçı elyapımı kamerasını gün ışığına tutarak pozladı. Sonuç olarak güneş ışığı binlerce delikten süzülerek tek bir silueti halinde ortaya çıktı.

Şekil 5.33.Christopher bucklow, Fotogram

Bucklow kadının silüetini fotoğraf kâğıdına zarif bir şekilde aktarmış ve sabitlemiştir. Yinede kadın, bir gölge gibi değil parlak, ışık yayan bir varlık gibi görünür. Sanatçı iğneyle deldiği figürü güneş ışığıyla pozlayarak betimler. Sanat tarihçi David Alan Mellor, bu görseller için şöyle der: Genişleyen yıldızların ışığının astral kalıntılarıyla kendilerini ete kemiğe büründürürler (Higgins, 2014:110-111).

5.14. Allan Gill

Allan Gill Britanya Kolumbiyası'nda Kelowna şehrinde yaşayan hayvanlar üzerinde uzmanlaşan emekli bir veterinerdir. Veteriner olarak işinin önemli bir parçası olan siyah beyaz X ışınlarının sadelik ve güzelliğine hayranlık duyar ancak büyük yetkilere sahip teknolojinin her zaman farkındadır. Bert Myer ve birkaç iyi sanat fotoğrafçısından ilham alarak son zamanlarda Allan radyolojist bir arkadaşının ve bir photoshop uzmanının teknik yardımıyla bu az bilinen sanat yapısını keşfetmeye karar verir.

Şekil 5.34.Allan Gill, Fotogram

Allan'ın fotogramları siyah beyaz x ışınları olarak başlar daha sonra çiçek ve bitkilerde bulunan hassas yapıları ayırt edip zenginleştirmek için incelenir. Beklenenden çok daha zor ve kırılığandır ve bu da bir fotoğrafçı ve x ışını teknikeri olarak Allan'ın yetenekleri ve sezgisini doğrudan ortaya koyar. Gövdenin içi ve tomurcuğu kavramaya çalışılırken yaprağın detaylı ve şeffafimsı özelliği kaybedilebilir.

Şekil 5.35.Allan Gill, Fotogram

Kesişen çizgi ve şekillere sahip son görüntüler yaprakları, damarları ve geleneksel fotoğrafçılığın elde edemediği hassas dengedeki içyapıları gösteren, kısmen dışarıdaki ışıkla, bir yarı saydamlığa sahiptir. Fotoğrafçılığın iyi tesis edilmiş sanat aracına bu yeni bakışı benzer nesnelere radikal bir bakışla beraber Allan'ın çalışmasını hem eşsiz yapmıştır hem de bilimdeki sanatı bulduğu aracı keşfetmesini sağlamıştır(<http://www.allangillphotography.com>,08.04.2014).

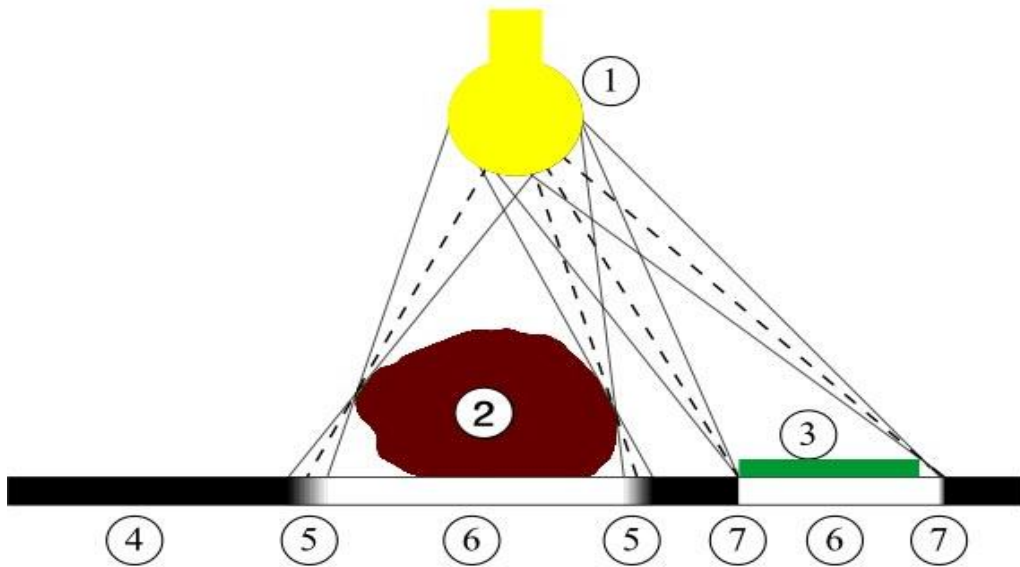
6. FOTOGRAM YAPIM TEKNİĞİ

Fotoğraf makinesi kullanmadan fotoğraf kâğıdı üzerine ışık geçirmeyen; ya da az ışık geçiren malzemeler konularak anlamlı görüntüler yaratma işine fotogram denir.

Fotogram, yarı saydam veya saydam olmayan objelerin siyah-beyaz veya renkli fotoğraf kâğıdı, fotoğraf filmi ya da ışığa karşı duyarlılaştırılmış herhangi bir yüzey üzerinde yerleştirilerek pozlanmasıyla ve geliştirme banyosu işlemlerinin yapılmasıyla elde edilir.

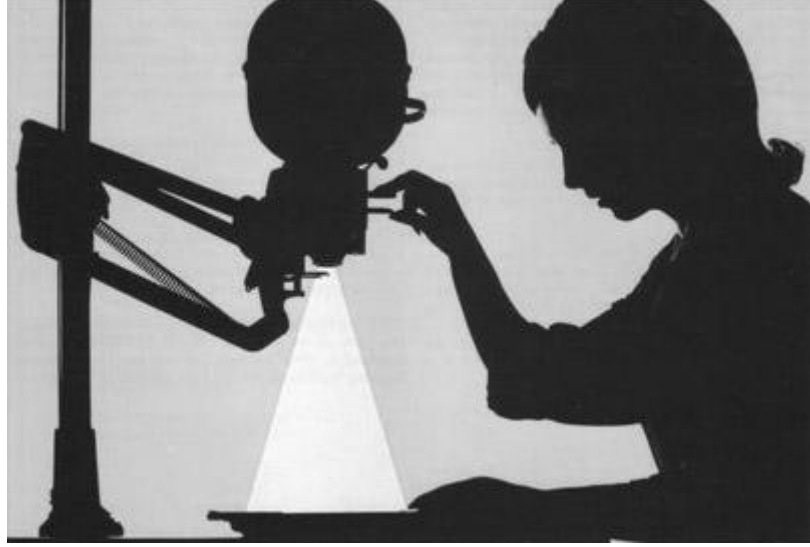
Fotogram yapılırken siyah-beyaz fotoğrafın temel ilkesi olan; “Işık alan yerler kararır, ışık almayan yerler beyaz kalır.” kuralı temel alınır. Az ışık alan yerler gri ton değerlerini alarak siyah ile beyaz arasında zengin gri tonlar oluşur.

Fotogram çalışmaları karanlık oda teknikleri kullanılarak yapılır. Fotogramda kompozisyon oluşturmak ve konu seçimi fotogram yapımındaki en önemli bölümlerdir. Çeşitli materyaller kullanılarak yapacağımız fotogram görsel olarak zenginleştirilebilir. Örneğin; cam eşyalar, bardak, kristal ve kesme nesnelere, ampul, çuval bezi, talaş, kum, mercekler, gözlükler, vb. nesnelere.

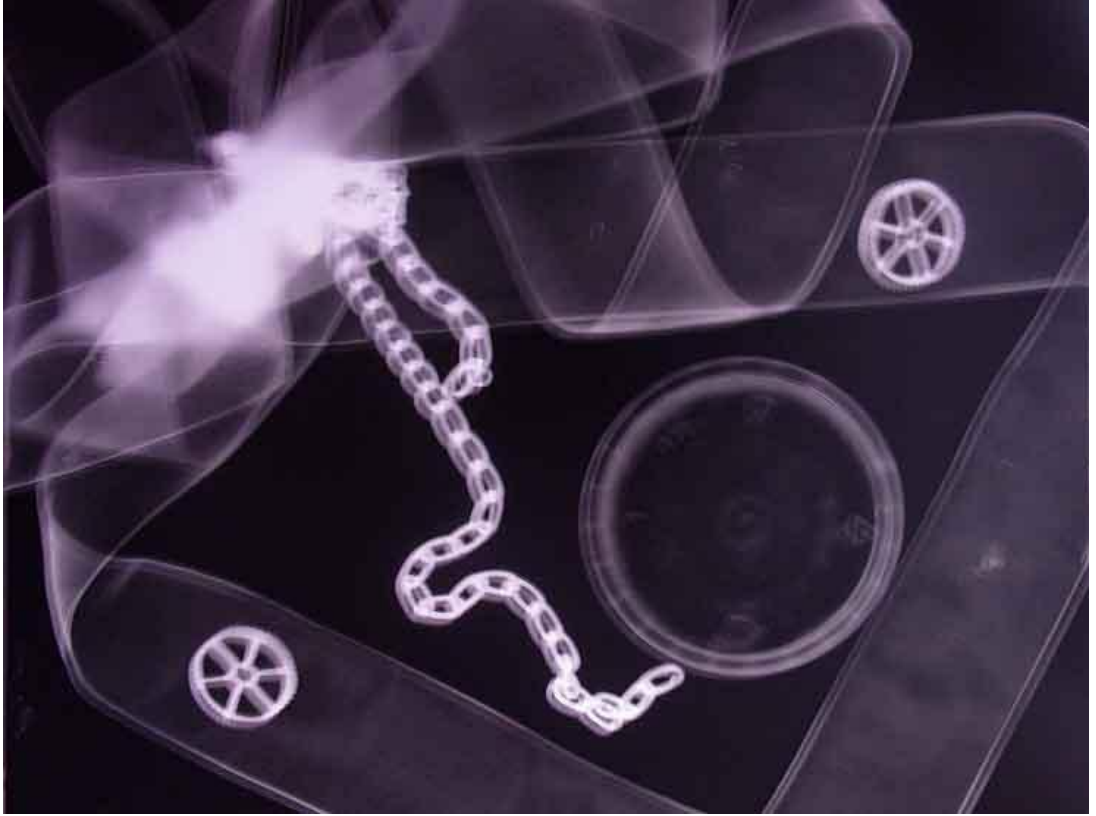
Şekil 6.1. Fotogram Yapım Aşamaları

Tüm fotoğrafik süreçler gibi fotogramda da ışık gereklidir. Bunun için bir ışık kaynağının olması gerekir. En yaygın kullanılan kaynak ise geleneksel negatif baskıda kullanılan agridizör kullanılır. Yukarıdaki şekilde görüntünün nasıl oluştuğu gösterilmektedir.

Şekil 6.2.Fotogram Yapım Aşaması

Fotoğraf kâğıdı üzerine istenilen nesnelere konularak başlangıç için orta bir diyafram değeri ile pozlandırma yapılır. Pozlandırılmış olan kâğıt geliştiricide banyo edilir ve durdurma, saptama banyosu ve son yıkama aşamaları gerektiği gibi yapılır ve kurutulup sergilemeye hazır hale getirilir.

Şekil 6.3.Fotogram, Sanatçısı Belli Değil

SONUÇ

Fotoğraf sözcüğü Yunancada ışıkla yazı yazmak anlamına gelir. Işık görsel olarak çevrenin algılamasının ilk koşulu olduğu kadar, fotoğrafik görüntünün de gerçekleşme nedenlerinin en önemli bileşenidir. Işık, hem teknik, hem de estetik açıdan fotoğraf görüntüsünün hammaddesidir. Fotoğrafik görüntünün gerçekleşebilmesi için aydınlık niteliğini içeren ışıklı bir ortamın makine önünde bulunması zorunluluğu vardır. Bir şey ancak belirli aydınlıkta veya belirli karanlıkta ayırt edilebilir.

Işığın kullanılması ile izdüşüm siyah bir leke, bir gölge oluşturur. Gölge eyleminin sanatın ilk adımlarından biri olduğu bilinir ve biçim yaratmanın ilk aşamasıdır. Resim sanatının başlangıcı olarak da bilinen gölge, ilk olarak bir insanın gölgesi etrafına kontur çizgisi çizilerek kopyasının bir yüzeye çıkartılmasıyla başladığı söylenir. Gerçek gölge gidene eşlik ederken bir yüzeye çizilen ve hep orda kalacak olan taslak, bir varlığı imge formunda ölümsüzleştirmiş olur ve onu sonsuz kılar. Bu tasvirlerin temel amacının, yok olanı var olana dönüştürmek olduğu gerçekliğidir.

Platon'un felsefesinde belirttiği; gölge, gerçeğin çok uzağında bir evreyi tasvir etmektedir, Platon'a göre gölge, ışığın engellenmesi ile oluşan bir görüntü olduğu için, aslında tam olarak bir görüntü de değildir. Platon'un taklit teorisinde ise gölgenin yanılması ikincil bir role sahiptir. Platon'dan sonra sanat eserleri ayna paradigmasının kısıtlamalarına teslim olur ve gölgenin izdüşümü marjinal bir role mahkum ettirilir. Fakat bu durum, tasvir edimininden gölgenin tamamen çıkartılıp atılmasına yetmez. İzdüşüm, tasvirlerin unutulmuş kökeni olarak da olsa varoluşunu sürdürmeye devam etmiştir.

Sanatsal anlamda fotoğraf yapmak isteyenler, tarih boyunca farklı arayışlar içinde olmuş, sanat akımları içinde fotoğrafçılar da yer almaya başlamış ve bunlar da çeşitli yöntemler kullanarak yeni etkiler ortaya çıkarmışlardır. Zaman zaman soyut fotoğraflar değerli olurken, bazen de yalın fotoğraflar değer kazanmıştır. Sanatsal alanda fotoğraf daha da özüne dönerek varlığını sürdürmektedir. Eski fotoğrafik

baskı tekniklerini uygulayan sanatçıların sayısının ise günümüzde giderek arttığı gözlenmektedir.

Sonuç olarak görülüyor ki eski baskı teknikleri zor ve yorucu işlemler olmasına karşın elde edilen sonuçlar bu eşsiz ürünlere ve sonrasındaki çalışmalara katkı sağlayacağı gerçektir. Her aşaması el emeği gerektiren bu çalışmalar eskiye çağdaş bir bakış açısıyla yeniden bakmamızı sağlayacak; her yeni bir bakış yeni gelişmelere kapı aralayacaktır.

KAYNAKÇA

1. BENJAMIN, W. (2002). *Fotoğrafın Kısa Tarihi*, Türkçesi: Ali Cengizhan, İstanbul YGS Yayınları.
2. ÇİZGEN, E. (1992). *Türkiye'de Fotoğraf*, İstanbul: İletişim Yayınları.
3. DERMAN, İ. (1992). *Fotoğraf*, İstanbul: Ağaç Yayıncılık.
4. DİZDAROĞLU, T. (2012). *Alternatif Fotoğraf*, İstanbul: Sokak Kitapları Yayıncılık.
5. GAMES, A. (1999). *Man Ray*, London: Parkstone Press Limited.
6. GOLD, J. - MAN RAY, J. (1997). *Man Ray*, Aperture Masters of Photography, Könemann Verlags, Cologne.
7. HİGGİNS, J. (2014). *Fotoğraf Neden Kusursuz Olmak Zorunda Değildir*, Çin: Hayalperest Yayınevi Dağ. San. Tic. Ltd. Sti.
8. JANUS - MARTIN, J. H. - MOLDERINGS, H. - SERS, P. (1997). *Man Ray Photographs*, London: Thames and Hudson Ltd.
9. KANBUROĞLU, Ö. (2010). *A'dan Z'ye Fotoğraf*, İstanbul: Say Yayınları
10. PASSUTH, K. (1985). *Moholy-Nagy*, London: Thames and Hudson Ltd.
11. PENROSE, R. (1989). *Man Ray*, London: Thames and Hudson Ltd.
12. RAY, M. (1979). *Photographs By Man Ray 105 Works, 1920-1934*, America: Dover Publication, Inc.
13. REXER, L. (2002). *Photography's Antiquarian The New Wave In Old*, New York: Processes-Harry W. Abrams, Inc 100 Fifth Avenue.
14. ROBERTS, R. (2000). *Specimens And Marvels William Henry Fox Talbot Photography*, New York: Aperture Foundation, Inc.
15. SONTAG, S. (2005). *Fotoğraf Üzerine*, İstanbul: Agora Kitaplığı.
16. STOICHITA, V. (2006). *Gölgenin Kısa Tarihi*, Ankara: Dost Kitapevi.

İnternet Kaynakları

1. <http://www.biltek.tubitak.gov.tr/gelisim/fotograf/ilkyillar.htm>(23.09.2013).
2. <http://www.biltek.tubitak.gov.tr/gelisim/fotograf/obcura.htm>(20.09.2013).
3. RUDNICK, L. (10.07.2013). Photograms Art And Desing,
<http://www.photograms.org/index.html>.
4. <http://www.vam.ac.uk/content/articles/c/camera-less-photography-artists/>(10.08.2013).
5. <http://www.aestheticamagazine.com/blog/floris-neususs-ancient-and-modern-londo/>(10.09.2013).
6. <http://www.photogram.org/frame.html> (15.07.2013).
7. <http://fraenkelgallery.com/artists/adam-fuss> (10.08.2013).
8. <http://www.xavierhufkens.com/artists/adam-fuss>(10.07.2013).
9. www.pierrecordier.com (5.08.2013).
10. https://www.saatchigallery.com/artists/markus_amm.htm (08.04.2014).
11. <http://www.allangillphotography.com>(08.04.2014).

ÖZGEÇMİŞ

Ali Algül, 8 Haziran 1985' Gaziantep'de doğdu. İlk ve orta öğrenimini Ankara'da tamamladı. 2004, 2009 yılları arasında Çanakkale 18 Mart Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Geleneksel Türk El Sanatları Bölümü Eski Çini Onarımları Ana Sanat Dalında lisans programını tamamladı. 2011 yılında Haliç Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Fotoğraf ve Video bölümünde, Yüksek Lisans Eğitimine başladı. 2014 yılında Kültür ve Turizm Bakanlığında Restoratör olarak göreve başladı.